

Luceafărul

SALA
DE
LECTURA

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 7 noiembrie 1990

41

Cei trei „F”

Recunoscutul persiflator (o spun cu admirație) Radu Cosasu, mi-a dat un sfat pe deplin livresc „citește sfârșitul din «Război și Pace». Bineînțeles că nu l-am recitat, cine mai are astăzi chef și timp să mai pună mâna pe o carte? Dar mi-am adus aminte, Tolstoi dădea o explicație înfringerii armatei napoleoniene. Nu a victoriei rusești ci a dezastrului francez. Tot ce n-au izbutit oamenii a fost săvârșit de natură. Și victoria unora și dezastrul altora. Frigul stelelor a constituit soluția unei confruntări titanice între două moduri de viață, între două feluri de a gândi, între două tipuri de sentiment. Chiar și în acest conflict, care s-ar părea că aparține impalpabilului, tot frigul a hotărât. De fapt, de ce ne-am mira, frigul însuși este doar o stare, este imponderabil, numai urmele sale sînt nespuse de concrete, de materiale. Îndeobște nu ne gândim la frig decît atunci cînd îl simțim. Istoria ultimului deceniu ne-a arătat că nici măcar nu ne-am învățat minte de la o iarnă la alta. Rezervele de cărbune sînt întoldeana pe terminate în pragul iernii, centralele termice și electrice intră cam toate în același timp, de preferință cam pe la Sf. Dumitru în revizie, iar noi toți constatăm că nu avem încălziri de iarnă chiar în ziua cînd dă prima ninsoare. Asta se datorează probabil faptului că de fiecare dată, în ultimul deceniu ne-a fost **incredibil** de frig. Cum o să crezi că se poate repeta ceva ce este cu totul și cu totul în afara capacității normale de înțelegere? Cu atît mai mult anul acesta cînd decembrie trecut a fost și la propriu și la figurat o lună de primăvară. Uitasem cu totul că ne va aștepta vreodată o altă iarnă. Dar iarna vine, a venit. Lumea românească a sfârșitului de mileniu fusese învățată să îndure foamea prin frică. Frica era supraveghetorul, moderatorul reacțiilor conștiente și reușise în acești ani să controleze pînă și instinctele fundamentale. Cercul vicios în care foamea era stăpînită de frică iar frica era generată de foame a fost rupt într-un moment de absență a frigului — decembrie 1989. Cercul diabolic a fost rupt prin înfrîngerea fricii — prima formă a revoltei a fost aceea împotriva propriei naturi falsificate. Fără înfrîngerea fricii, victorie interioară, n-ar fi fost posibilă nu izbînda revoltei (despre așa ceva nici nu poate fi vorba!) ci nici măcar gîndul că **este cu putință** n-ar fi avut loc în mintea noastră. Deci frica a fost învinsă. A rămas foamea. Amintirea ei este persistentă, prezența ei este enervantă. Foamea astăzi nu mai este sub control, elementul moderator, frica, dispărînd. Și nu mai este vorba de acea foame simplă, de cînd e lumea, foamea omului flămînd ci una mult mai greu de priceput pentru minuitorii fricii — foamea de libertate, de bunăstare, de armonie. Dar revenind la acel instinct fundamental devenit public odată cu șocul emoțional pe care l-am administrat Europei în decembrie trecut nu pot decît să-mi pun o singură întrebare — decembrie care vine va fi o lună călduroasă? Se va repeta miracolul meteorologic pentru a reuși să trecem prin această strîmtoare a sorții poporului nostru care a fost, an de an, fiecare iarnă? Iar dacă nu va fi, dacă ochiul îndurător al sorții va fi întors în altă parte de lume, ce ne vom face între aceste două mari amenințări de natură deosebită, una internă, alta externă, dar care, amîndouă, pîndesc cu atenție, neîndurător, ca o fragilă pradă, fragila noastră ființă? Ce ne vom face cînd nici măcar frică nu vom mai avea în fața celor doi mari F? Nu știu. Singura salvare poate veni d. la singurul adversar al fricii — rațiunea. Dacă vom avea atîta rațiune, cîtă frică am avut, s-ar putea să iesim în primăvară.

Eugen Uricaru

De unde

De unde vii, tu, domnule
Eu vin din doamna Bolgie
Am fost trimis să studiez
Infernul liber de pe străzi
Am spionat chiar o armată
Cumplită și dezordonată
Și-am studiat și o moșie
De infernală alifie
Dar pîn-la urmă am dedus
Că sunt nesuferit și-n plus.

Gheorghe Pituț

Număr ilustrat cu reproduceri după Brâncuși

PAȘAPORT PENTRU MARAMUREȘ

— pag. 8-9 —

chenar

Metehne (IV)

dacă tot am diagnosticat, în numărul trecut, „diabetul profesional” în relația ziaristi-specia...

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

FLORENTINA POPA, Zătreni, jud. Vilcea: „Nu vreau să se creadă că sint adepta cultului personalității dar sint convinsă că oamenii ca domnul Iliescu se nasc o dată la 1000 de ani.”

tefi pentru instituționalizarea caselor de toleranță? De ce? LIA MANOLIU (senator F.S.N., București): „Ah! Nu! Opreți, vă rog, casetofonul!”

momos:

Clementă

În decembrie nimeni nu a omorât pe nimeni. Faptul că s-a tras, că pe străzile marilor orașe erau cadavre nu este o dovadă, și cadavrul nu va mai fi niciodată o dovadă în ochii celor care ne conduc astăzi după ce i-am ales nșliții de nimeni.

tită erecului fiindcă, fără nici o discuție, crima s-a instalat înaintea conducătorilor noștri, la masa prezidențială.

cît nebul. Îi sugerez coprofagului filantrop să le interneze la Măruța pe măicuța lui care l-a lăpădat prin bălării, mai întâi, și pe nobila-i soție mai apoi, iar pe noi să ne mai slăbească cu atențiile-i emeticoase...

Petre Stoica

spus unul dintre ei, dormim în fiecare noapte în palatul președintelui. E un palat frumos și îl bintuim, apoi, mi-a spus o femeie tânără rinjind, ne ocupăm de domnul Iliescu, intrăm în somnul lui și ne întindem acolo ca într-o apă nesfârșită și spaima lui ne leagă sufletele pînă cînd adormim.

Ar fi o prostie să credeți altceva.

Ștefan Agopian

La sediul Uniunii Scriitorilor din România a avut loc pe dată de 1 noiembrie 1990 semnarea și schimbarea documentelor de ratificare a Convenției privind colaborarea între Uniunea Scriitorilor din România și Uniunea Scriitorilor din Ucraina.

Dimensionată de noile realități generale europene și bazat pe noile condiții istorice, prezentul document creează premisele unor modificări de substanță în relațiile dintre cele două bresle scriitoricești.

treagă de schimburi reciproce de scriitori, contacte redacționale între revistele uniunilor, participări la diferite jubilee literare. S-a hotărît editarea unei antologii etc și organizarea unor simpoziune pe tema relațiilor culturale-istorice.

Spectacol de reviste

Primum de la Călărași revista SUD (revistă lunară de opinie și cultură). Editată de Inspectoratul Județean pentru cultură al județului Ialomița, publicația se rostește cu fermitate referitor la problemele actualității, dovedind că nu se poate, azi, vorbi de atitudine culturală în afara politicii (nu ca meserie, ci ca realitate).

bucură și scrisoarea însoțitoare. Ținem, totuși, să facem o mică obiecție la aceasta. POESIS nu este o „revistă de provincie” deținută din punct de vedere geografic, ceea ce, în plan cultural este irelevant.

Tot domnul Constantin Răduț semnează în DIMINEAȚA (nr. 21 1990) un articol intitulat „Relansarea Guvernului”. Cităm: „prețurile vor fi lăsate să funcționeze potrivit mecanismului cererii și ofertei, controlul autorităților mărșinindu-se la citeva produse și servicii de strictă importanță pentru bugetul familiei”.

Avem și noi o propunere: începînd cu 1 noiembrie, toate mărfurile din magazine să se vîndă conform legilor licitației deschise, guvernul urmînd a subvenționa și tine sub control produsele despre care vorbea dumnealui Constantin Răduț mai înainte: piinea și apa.

Au prezentat Lucian Vasilescu Daniel Bănuțescu

Concursul național de literatură „Moștenirea Văcăreștilor”, (Tirgoviste, 29 noiembrie - 1 Decembrie 1990)

Adresat creatorilor de literatură de se întreg cuprinsul țării, care nu depășesc vîrsta de 35 de ani, nu sînt membri ai Uniunii Scriitorilor și nu au volume publicate, „Concursul” își propune să promoveze o literatură de înaltă valoare estetică, deschisă tuturor curentelor și căutărilor.

Lucrările, respectînd condițiile de concurs, îndeobște cunoscute, vor fi expediate pînă la data de 15 noiembrie 1990 pe adresa: Biblioteca Județeană Tirgoviste, strada Muzeului nr. 2, cod 0200, cu mențiunea „Centru concurs”. Fiecare concurent poate participa cu cel mult 8 poezii la secția „Poezie” 3 texte la secția „Proză”, 1-2 texte la secția „Eseu”.

Juriul, alcătuit din membri ai Uniunii Scriitorilor, reprezentanți ai Inspectoratului pentru Cultură și ai Centrului Județean de Conservare a Tradiției și Creației Artistice, va acorda celor mai bune 5 creații premii cîștînd într-o excursie la Chișinău cu ocazia constituirii Asociației Culturale Limba noastră. Manifestările prețioase de finalizarea concursului se vor desfășura în municipiul Tirgoviste și județul Dimbovita. Ele vor însuma o suită de evenimente, cum ar fi întâlniri cu scriitorii și oameni de cultură, lansări de cărți, activități expoziționale, vizite la Complexul muzeal Curtea Domnească și la Mănăstirea Dealu.

Freccii

Sărmană țară și blestemată soartă, de trei ori blestemată! Bîntuită de copitele Asiei și încălecată de Semilună, strivită de stepul de stepă al unor cizme chipurile europene, barbarizată de slugile gîngave ale celei mai aberante și demagogice doctrine — comunismul! Sînge vărsat secole de-a rîndul, dar mai ales sînge vărsat în Decembrie — și pentru ce?! De ce ne zbatem? Ce vrem pe lumea asta?

Patetic, nu? Vorbe, domnilor! Freccii la picior de lemn. Demonstrațiile? Freccii la picior de lemn. Presa? Freccii la picior de lemn. Presa **dovedește** că X sau Y, mare demnitar mare, e pungaș, sau iresponsabil (ca să nu-i spun, totuși, criminal), sau impostor. Ei și?! Fis! De pildă, presa **dovedește** că Diamandescu minte (lasă că l-a văzut o țară întreagă la televizor mințind un parlament), sau că Chițac a cam „înlăcrimat” eroii din Timișoara, sau că inegalabilul Cămărășescu, sau că Moiş, sau Cîrciumaru, sau Adrian Sîrbu etc., etc. Ei și?! Un pic de **rotație a cadrelor** și gata, am rezolvat-o și p-asta! Se vînzolește lumea, că începe să se dumirească? Ei așa! D-aia nu mai pot eu! (Adidas) Torsion! Torționarii! Să vină! Băieți, să vină **băieții!** Gata! Și curg telegrame de presă: ● „Să-i steargă ca un buldozer” (Iliescu) ● „Domnule Președinte, zău așa, un glonț nu costă decît doi lei” (Barbu) ● „Căderea României în barbarie” (Süd-deutsche Zeitung) ● „Să-riți, săriți, FACIȘTII!” (oamenii de bine) ● „Au fost și excese” (șap. „Regrete”-egrete-grete-rete-ete... (papioul lui Rațiu, la O.N.U.) ● **VAIEU, VINE IARNA!!!** (toată lumea)...

Stăvilarul Ciurei

Vreau-să-mă-spăl!! Punct. Mă lasă nervii, nu mai pot să rabd, sunt un om civilizată și vreau să mă spăl! Nevas-tă-mea vrea să gătească (cu apă). Mama mare vrea să bea (cu apă). Problema grea. De administrație. Guvern, prefectură, primărie? În București problema apei e reglementată de Stăvilarul Ciurei. Cine l-o fi „ouat” s-o fi gîndit teinic. În sfîrșit, asta e situația: condiție umană cu porția — dimineața, de la 6 la 10 — seara, de la 18 la 22. În rest, condiție de vită, de animal: vase murdare, mîini murdare, WC-uri murdare, sau „troace” cu apă păstrată jur-impresur. Animal. Plîmbat cu I.T.B.-ul. La servicii și la cozi. Cozi la rahat. Cu nucă.

Este incredibil ca în Europa, la sfîrșitul secolului 20, un oarecare stăvilar Ciurei să batjocorească 3 milioane de bipezi care n-au altă vină, sărmanii, decît că-și dau seama că n-au ce să facă... Oricum, pentru sufletul lor delicat, li se spun basme. Atîta doar, că povestea cu seceta e floare la urechea fraierului; liniștitului; zîmbărețului; grășutului și trandafirului. În realitate, e vorba de utilaje (pompe, filtre, automatizări și multe altele). Guvernul, așa fesenist cum e, n-are timp de fleacuri de-astea, el oricum are apă din belșug (și din toate părțile!). Apa noastră e treaba Ciurelului și acesta ce să

facă? Stăvilește într-o veselie, că d-aia e stăvilar — c-aia și de multe altele, ce știți voi...

Iar Puterea mai țice: Cînd ați ieșit să orăcăți că aia și că aia și că democrație ș.a.m.d., am pus bastoanele pe voi. Păi ce credeți, că sunteți de capul vostru?! Păi credeți că Occidentul, care v-a luat în brațe, ar răbda așa ceva la cî acolo? Aoleu, păi la Londra politica v-ar lua cu fulgi cu tot și v-ar termina într-un sfert de oră!

Și iată-ne în (celebrul) consens cu Puterea, pentru că zicem și Noi: Da, domnilor, sigur, așa e! Păi decît la Londra s-ar întîmpla noaptea cu ana, aoleu, păi cineva ar lua cu tot și tot pe cineva și totul s-ar termina într-un sfert de oră!

Modelu' brazilian (sau da'mațian, sau pechinez, sau șoricar...)

Deși (supra)vietuim în Balcani și ne tragem cu toții din uriașul Caragiale, haideți să încercăm să vorbim cu pe alte meleaguri europene. Nu să facem o analiză serioasă, ar fi prea mult spus, dar să surprindem un aspect esențial al Răului românesc de azi.

„Rolul și locul” instituției prezidențiale în structura puterii este neclar. Cert este, însă, că președintele nu este doar un arbitru, situat deasupra celor trei puteri fundamentale, ci este implicat masiv în executiv. Nu cunoaștem concret accesul său la mecanismele deciziei, dar îi simțim din plin efectele. Or, este strigător la cer ca, după zece luni de la „dizolvarea structurilor de putere ale vechiului regim”, să ni se vînture mereu fel de fel de modele de societate, înlocuite unul după altul în declarații publice cu o ușurință ce frizează (punct). Ba „modelul suedez”, ba „modelul japonez”, fulgerător schimbat cu „modelul sud-coreean”, ba mai nou, „modelul italian”, după rapide ochedeade pline de regrete admirative spre „modelul american”, „modelul francez” etc. Bine că de „modelul siberian” ne-a ferit Dumnezeu!

Unde ne vom opri și cînd? Și cum? Care este, de drept, nivelul de competență la care se iau deciziile orientării României spre un anume sistem politic, social și economic? Cine răspunde în fața poporului și a istoriei (că de propria sa conștiință nu e cazul să ne îngrijim noi)?

Dl. Silviu Brucan spunea — și este o frază memorabilă — „Eu nu mai cred în oameni, eu nu cred decît în Instituții”. Aparent cinică, această frază e profund democratică și exprimă esența legalității și a statului de drept. Mecanismele sociale nu funcționează — cu zîmbete, discursuri, erori și regrete, ci cu Legi, garantate și aplicate de către Instituții.

Actuala instituție prezidențială este atît de neclară, încît **persoana** care ocupă această funcție, își stabilește singură competențele. Așa că trebuie să așteptăm liniștiți episodul următor al se-

riului cu modele, fie el „modelul anaretic” ori „modelul babilonian” ori...

Dar mai bine să schimbăm subiectul, pentru că, totuși, apa...

Pedrodolarii

Deci vine iarna, deci e greu în Țara Românească, Agricultură nu prea produce, pentru că nu se știe cine, ce și cum, o groază de fabrici nu produc decît salarii, comerțul, Dumnezeu cu mila (și cu sila), transporturile, în regim de sardele (oamenii) și de găuri negre (mărfurile), investițiile, ne povestesc d-nii Bîrlădeanu și I. V. Săndulescu (pentru că la Strasbourg au tratat probleme de... geografie, nu de economie și de politică!), prețurile și inflația și penuria (cu butelii de aragaz cu tot) și corupția și mizeria... Și apa, da, apa, APA!!

Dar, vorba aceea, „dacă energie nu e, nimic nu e”. Raportul Roman a punctat, pertinent, mai toate relele de astăzi, dar a trecut sub tăcere un rău foarte mare: concesionarea parțială a zăcămintelor de petrol ale României. E un lucru prea grav ca să fie tratat cu ironie (deși tentația există, slavă Domnului!). Strîns cu ușa, Guvernul are nevoie de dolari, chiar și un retardat înțelege asta; cînd n-ai încotro, îți vinzi și cămașa de pe tine. Dar țările civilizate nu-și vind resursele naturale, ele vind altfel de resurse: munca și inteligența. Adică pun la dispoziția investitorilor străini, pe termen determinat și în condiții acceptabile economice (decî patriotic), o serie de capacități productive. Dolarii vin, se investesc, beneficiile se împart. Dacă vin minierii, nu vin dolarii. Fără dubii, totul e matematic. Ca să vină dolarii, nu trebuie să vină minierii. Matematic. „Dolarii” au și spus asta, dar „tinerii” noștri reprezentanți la Strassbourg aveau ce a-

veau cu manualul de geografie din clasele primare! Există o vîrstă la care scamatoriile fascinează. Ba chiar două vîrste...

Presa (deocamdată doar ziarul „Dreptatea” a semnalat faptul, iar noi preluăm informația sub această rezervă) are datoria de a lămuri lucrurile. Și de a cere Guvernului ca, într-adevăr, de data asta, să... nu ne vindă țara! Ar fi un act cu adevărat patriotic... Deci, cum spuneam, APA!!...

Mortul de la gropă

Se dezgropă. Impreună cu alte două cadavre elefantine, care săruiau în public tîlpile „Cirmaciului” și „cirmacei”, zicînd că asta se numește artă și patriotism. Pungași pe față, belferi nepepsiți, spurcați în cerul gurii de propriile bale veninoase, monumente mă-tăhăloase ale nesimțirii și orgoliului unsuros, pitecantropi patriotarzi în erectie, care porcăiesc totul în jur, su-duind, învrăjbind, amenințînd, cu patima castrată a bouului refuzat în ogradă, înrăiți ca moartea în creierul lor murdar, crînceni și mîndri de meșteșugul cu care înjură și clefăie vorbele ca nimeni pe lume, genii pustii ca puștii morților, stîlpi pentru clinii vagabonzi ai destinului...

Ne dau lecții de patriotism. Aiurea! Fac bani! Și sunt lăsați să-i facă. Asta e tot, asta e „geniala” lor șmecherie. Pleșcari de durerea altora. Lichele netrebnice, convînse că nimeni nu știe să-njure ca ele. Așa o fi...

Cine sunt? Nu știu. Le-am uitat numele.

Și, cum spuneam, APA!! E tot ce poate fi mai bun acum, mai neumilitor. Pentru că restul, tot freccii la picior de lemn...

Eugen Chirovici

minimax

Ce-o să ne-aducă, oare, Moș Crăciun?

Societate mixtă viade de toate (mîncare, băutură, becuri, pantofi, țigări ș.a.) pe valută și în lei.

(Publicitate)

Cu exact două luni înainte de Crăciun, deci joi 25 octombrie, s-a nimerit ca din două „părți” oarecum diferite să ne fie propusă o aceeași paradigmă pentru explicarea peripețiilor pe care le-a parcurs și le parcurge, încă societatea noastră, îndeosebi pe tărîm politic. Diferența de „poziție” a celor două resurse informaționale ca și audiența de care se bucură ele, pe de o parte, împreună cu similitudinea interpretării, pe de altă parte, îndeamnă la un spor de luare aminte deoarece ne este, poate, semnalată astfel, exis-

tenta unui curent de opinie ale cărui posibile implicații nu sînt chiar neglijabile. Căci, așa cum vom încerca să arătăm în final, funcționalitatea construcției teoretice, a paradigmei în cauză, se dovedește a fi nu neapărat una explicativă, ci, în ultimă instanță, slujind de fapt puterea (dacă intenționat sau nu, e greu de apreciat) în formele ei de manifestare potrivnice democrației.

Una dintre părți este **Adevărul** și avem în vedere textul intitulat „**Încotro România?**” unde diagnosticul pus de dl. Sorin Comoroșan maladiei de care suferă societatea românească se numește **puerilism politic**. Autorul sesizează fenomenul tocmai de la Berkeley, California, și remarcăm distanța geografică deoarece, în mod normal, adică dacă la mijloc nu intervin inte-

rese bine direcționate, depărtarea poate servi distanțării întru obiectivitate științifică. Deci ce susține dl. S. Comoroșan căruia, deși nu știm cine este, îi urăm din tot sufletul strămoșescul „Happy Christmas!”? Domnia sa apreciază că: „Apariția unui puternic curent de puerilism politic (pp-ism, pp-îști sau cum vreți să-i numiți) la noi, după revoluție, este un fenomen natural. După patru decenii de izolare și tăcere, toți vrem să ne urcăm pe masă (mai bine decît pe un TAB!) în mijlocul pieței și să ne strigăm idelle.” Deși maladia pare a fi generală, ea se manifestă pregnant, apreciază dl. S.C., doar în cazul anumitor categorii socio-profesionale astfel încît tentației urcatului pe masă (ori poate, nu?). la balconul din Piața Universității îi cedează „de obicei intelectualii, ce, peste noapte, își descoperă vocații de politicieni, scriitori (de tentă dizidentă) sau reporteri”. (subl. ns.). Localizarea „pp-ismului” este chiar mai precisă: Grupul pentru Dialog Social, în privința căruia greșește Azi numindu-l „birlog de lupi” cînd, de fapt, este vorba doar de un „birlog de puerili politici” — ori poate, de ce nu?, chiar un „cuib de cucu!” Prin contrapunere, exemplul profesionistului politic este prin exce-

lență nimeni altul decît dl. Silviu Brucan. De bună seamă că asemenea clasamente pot suscita discuții de tot soiul pe care le vom evita însă cîci ceea ce ne interesează este „boala” iar nu „pacienții”. Vom mai reține totuși din partea a doua a sfaturilor trimise de la Berkeley, California (în **Adevărul** ziua următoare) încrederea nețărmurită în așa-numita „surpriză Roman” care, ne povestește dl. Comoroșan, i-a interzis pe toți colegii săi americani prin echipa de tehnocrați „din generația '60, toți cu doctorate în știință sau economie, ce au elaborat un program economic de care poate fi gelos orice partid liberal”. Nu știm în ce măsură și cum aplicarea „planului Roman” va fi resimțită și de dl. Comoroșan în California însă, bineînțeles, încrederea domniei sale, fără rezerve, este tonică și pentru noi cei de-aici din România!

Șerban Lanescu

(Continuare în pag a. 6-a)

Spre un corpus al textelor folclorice

Caracostea a arătat primul, cel puțin la noi, că între textul literar și cel folcloric există o deosebire de esență: în timp ce pentru primul variantele sînt trepte intermediare, pe care versiunea definitivă le anulează sub raport artistic, lăsîndu-le doar un interes istoric, în folclor textul definitiv, ultim, nu există, opera trăind numai în diferitele ipostaze ale variantelor. El afirmă încă din 1915 că „o piasmăre poporană” există „nu în o formă fixă, ci în variante” și că „cea dinlîngă cerință pentru a putea judeca drept frumusețea poeziei poporane este aceea a cercetării conștiințioase a fiecărui motiv în variantele lui”, căci nu alegerea celei mai „frumoase” variante — după criteriile aplicabile literaturii auctoriale — este împotriva pentru înțelegerea și aprecierea fenomenului, ci cuprinderea întregului. „Adevărata problemă specifică a esteticii literaturii poporane începe de acum înainte, privind nu cea mai izbită măturie, ci totalitatea variantelor aceluiași motiv, considerate ca măturii ale gustului poporan” (Serieri altele, vol. I, p. 131), punîndu-se deci problema cunoașterii și utilizării întregului tezaur de variante consemnate de generațiile anterioare. Este o operație preliminară dar deosebit de dificilă: „Recunoaștem că nu este ușor să faci azi operațiunea aceasta. Ea nu poate să fie săvîrșită decît cu mare jertfă de timp, urmărind în Biblioteca Academiei variantele imprăștiute în te miri ce revistă sau ziar neînsemnat. Adesea îți vei pierde zadarnic săptămîni căutînd o măturie dintr-un anumit colț al teritoriului românesc...” De aici și concluzia logică: este nevoie de un adevărat „corpus al acestui avut sufletesc al nostru”, de o ediție a tuturor textelor folclorice în variantele cunoscute: „lipsa unui astfel de instrument modern de cercetare lămurește în parte felul fals cum s-a pus la noi problema esteticii poporane și dăinuirea unor puncte de vedere învechite”. În fața enormității sarcinii, Caracostea își exprima ironic speranța — parafrazîndu-l pe

Alexandrescu — că „după un mic soroc de zece mii de ani ne vom învrednici să avem un corpus al poeziei noastre poporane, astfel întocmit încît tot ce se va publica în viitor să se așeze de la sine în cadrul odată fixat”.

Tîrziu, dar nu chiar la sorocul fixat, acest corpus de texte visat de Caracostea a început să se constituie, prima sa verigă fiind lansată în 1964 prin apariția monumentalei ediții a regretatului Adrian Fochi: **Miorlă. Tipologie, circulație, geneză, texte**, cuprinzînd cele peste nouă sute de variante cunoscute și un bogat aparat exegetic despre cea mai cunoscută piesă a repertoriului folcloric poetic național. După mulți ani și diferite ediții de texte folclorice, toate parțiale, un nou volum vine să se așeze în continuarea lanțului început atît de promițător, o ediție a variantelor cunoscute, cit și a celor inedite (transcrise de pe benzile magnetice aflate în arhiva Institutului de cercetări etnologice) ale baladei **Toma Alimos**, publicată la sfîrșitul anului trecut de Iordan Dăteu și Viorica Săvulescu, împreună cu un cuprinzător aparat (convorbiri cu rapsozii populari, note muzicale, glosar, bibliografie, traduceri în limbi străine) și cu o prefață care este un studiu exhaustiv al textului și totodată al exegezei sale. Anunțat de un volum selectiv publicat cu cîțiva ani înainte corpul aflat astăzi pe masa noastră de lucru este rodul unor îndelungate investigații a celor doi cercetători, desfășurate cu o pricepere și o sîrguință remarcabile chiar în acest domeniu al folcloricului, în care s-au ilustrat cîțiva buni specialiști, atît înainte de război, cit și după el. Una dintre consecințe este aceea că editorii au putut însuma și publica 138 de variante ale baladei, față de numai 78 cite erau cunoscute în bibliografia lui Al. Amzulescu, oprită în jurul anului 1970. Alta este aceea că editorii pot face analiza detaliată a dinamicii baladei în diferite zone geografice și totodată pot stăruia asupra contaminării sale cu alte texte, care ajută fie și indirect la desprinderea unei tipologii a eroului, cel puțin în

felul cum este el înțeles de rapsozii implicați.

În acest sens sînt pline de interes explicațiile suplimentare ale lăutarilor, cuprinse de editori într-o secțiune specială a volumului. Florea Pucă de pildă, dintr-o comună oltenească, este convins că cei doi protagoniști sînt olteni, un lăutar din Cocioc-Snagov crede că Toma era din Vlășia, „pînă la noi iera tot o Vlășie” — „ce el, iar Toma îl urmărește pe Manea „pînă la gara Peris, acolo unde trece bariera” (indicația este pur toponomastică, informatorul știe că „nu iera trenuri oin vremurile elea”); în schimb, Nicolae Căndoi din Celei (Corabia), informator cunoscut, prezent în antologie cu trei texte culese în interval de numai doi ani, este convins că evenimentele au avut loc „pîn Ardeal, ardelean a fost (Toma — n.n.)”, desi nici un element al variantelor sale nu permite această localizare. Și fantezia nu se oprește aici, căci un alt informator dintre cei menționați anterior crede că Manea, desi „iera dobrovean” de origine, locuia în apropiere „iera de la Poigrafu”, comună aflată la cîțiva kilometri, și își consideră informațiile sigure pentru că balada nu e „citită din cărți, i-auzită dă la unu Falcaș din Falcoș”. Pe de altă parte, cei doi adversari sînt considerați de toți informatorii haiduci, iar motivul învrăjbirii lor este concurența erotică. „o fi avut năcaz unu pă altu din cauză de cine știe ce dragoste cu fete” sau „avea uă damă și singur să iubea cu ia. Și de acela a vinit unu, ăla Manea...” etc.

Asupra statutului social al eroilor și asupra motivelor posibile pentru învrăjbirea lor, exegeții baladei din istoria ei cunoscută de un secol și jumătate au dat însă mai multe explicații posibile. Editorii și autorii studiului introductiv stăruie îndestul asupra acestui capitol, întrucît „vechimea cîntecului complexitatea lui, sedimentarea în structura lui a mai multor straturi ale culturii populare, ale cîntecelor epice... fac ca definirea personajelor și situațiilor — care se află acestea să nu fie lesnicioasă”. După Al. Philippide, P. P. Panătescu, V. Papacostea și alții, Toma este reprezentant al boierimii luptătoare la granițe, din vremurile eroice ale năvălirilor tătărăști (e vorba deci de istorici), după D. Pop și I. Șeuleanu e vorba de o baladă volnicească și Toma deci e un „volnic” nu departe de interpretările istoricilor citați mai sus, după Caracostea — urmat parțial de Al. Amzulescu — e vorba de un

cioban, pentru cei mai mulți folcloriști, inclusiv istorici literari și literați precum Călinescu, e vorba de haiduci ș.c.l. Există, indiscutabil, variante care susțin (cu argumente de valoare diferită) fiecare dintre aceste interpretări. După părerea noastră — și toată dezvoltarea discuției din prefața lui I. Dăteu și Viorica Săvulescu ne împinge spre acest punct de vedere — analizele propuse și interpretările decurgînd din ele pleacă de la detalii probabil ulterioare, atașate motivului principal de diferenții transmițători în funcție de propria lor viziune asupra unei situații universale, aceea a omorului prin înșelăciune. Punctul de plecare istoric al baladei este imposibil de reconstituit și nici nu ne interesează ca folcloriști: care este însemnătatea lui pentru baladele englezești, pentru întîmplările cavalerilor bizantini sau apuseni unde îl reîntîlnim sub diferite ipostaze? Rămînînd fideli învățăturii lui Caracostea, trebuie să punem în discuție doar opera folclorică ipostaziată în variantele cunoscute nouă și reprezentative pentru ceea ce pun interpreții respectivi în efe. Avem a face deci cu o baladă păstorească, haiducească sau volnicească după cum o simte și o spune informatorul respectiv, care o motivează specific în varianta lui (i-a călcat iarba i-a luat iubita ș.c.l.). Balada reprezintă, cum au argumentat cîțiva cercetători mai recent, un vechi fond cu conținut probabil mitic, dar el nu trebuie căutat în detaliile autohtone, ci în situația conflictuală, care e universală. Caracterul specific românesc al baladei, care este pus în evidență de toți cercetătorii, este dat de plasarea motivului într-un univers uman și natural specific din trăirea lui autohtonă, inclusiv din posibilitatea unor localități care pot să pară hulare astăzi, la Peris sau la Poienari. Problema revine la vechea discuție asupra istoricității nucleului baladei în general (vezi de pildă polemica clasică asupra Baladei gerului și a campaniei lui Marcos-pasa), care însă nu e rezolvabilă prin acumularea de noi argumente factologice în general de ordin istoric; ea se poate tranșa doar printr-o opțiune metodologică, pe care însă cei doi editori ai volumului, în erudita lor prefață, și-o refuză pentru moment. Este și explicabil avînd în vedere caracterul de tezaur al ediției lor, care oferă discuțiilor viitoare un material de o bogăție și o rigoare demne de respect.

Mircea Angheliescu

• O capodoperă a baladelor românești: „Toma Alimos”, ediție critică și studiu introductiv de Iordan Dăteu și Viorica Săvulescu, Ed. Minerva, București, 1989, 308 p.

povestea vorbeli

Altă listă deschisă

inventariam, în numărul trecut al revistei, o serie de termeni și sinagme în care desemnarea „rapsozului dictator” apărea încărcată de cele mai diverse nuanțe ale imbeciliei în actualitate. Inventivitatea lingvistică a contemporanilor noștri continuă să prelungească și să adauge, de la o săptămîină la alta, variante noi — sau descoperite cu intirziere; așa ar fi, acum, „micul paranoic”, „carnacul sublim” („România liberă”, 25/1990, 4), „geniu intracarpatic” („Timorul”, 36-37/1990, 1) „defunctul” („Contrapunct”, 40/1990, 2)... Spectacolul lingvistic, unul dintre multele obiecte de contemplație care ni se oferă într-o etapă de revenire la estatism prin umor, poate stimula pasiunile de colecționar. Vrem deci să vedem cum stau lucrurile și în privința modului de a-l numi pe actualul președinte. Trebuie spus de la început că aici variația formulelor nu e prea mare: cele mai multe aparțin registrului serios al comentariului politic curent, avînd grade variabile de deferență: de la structura apozitivă redundanță a stilului oficial — „președintele României”, domnul Ion Iliescu — trecînd prin „domnul președinte”, „președintele”, „domnul Iliescu” etc. — pînă la utilizarea numelui de familie neînsoțit de nici o complinire. Cu excepția extremelor, variantele nu conduc automat

către identificarea atitudinii vorbito-rului, chiar formulele foarte protocolare fiind adesea, contextual, cele mai încărcate de ironie sau măcar de marcată distanțare. Indicii mai clare ale atitudinii de partizanat sau contestare sînt, în primul caz, majusculele („insuși Președintele țării”, în „Azi”, 18/90, 1), în celălalt — folosirea numelui precedat de „tovarășul”, „tov.” — sau, într-o formulare mai complexă, „tovarășul (pe vremea aceea) Ion Iliescu” („Cațavencu”, 7/1990, 2). Un determinant cu rol de insistență, utilizat ca argument de autoritate mult prea transparent și minat de inutilitatea sa informativă, — ales — s-a transformat rapid în clișeu, fiind folosit în prezent — bineînțeles, ironic — aproape exclusiv de către opozanți: „pe urmele președintelui ales al României” („Cațavencu internațional”, nr. 2/1990, 7).

Sursa cea mai puternică de substituite ale numelui — sau de supranume se dovedește a fi propriul limbaj, propriul text al omului politic în cauză; așa apar aluzii la anumite discursuri — schimbarea celui care a fost un „geniu carpatic” cu un „despot luminat” („Timorul”, 36-37/1990, 1) — sau largi perifraxe inspirate din sloganurile electorale: „președintele nostru, ales dintre noi, pentru noi” („Dreptatea”, 212/1990, 1), „chipul celui pe care Ploieștiul l-a votat pentru 11 zile noastre”, („Contrapunct”, 40/1990, 2). Oricum, atîbutele care evocă un limbaj sînt în mod evident de natură intelectuală și super oare acelora produse direct de o relație cu realitatea. Formulele polemice cele mai dure sînt cele care sugerează identificarea cu tiparul Ceaușescu,

reintegrînd clișee ale epocii anterioare: „cel mai iubit fiu (87%, nu ?) al poporului” („România noastră”, 246/1990, 1) și „minerii au venit la București la apelul mult-iubitului lor președinte” („Cațavencu”, 19/1990, 6), „la 20 Mai națiunea română a fost aleasă în unanimitate de Conducător!” („Phoenix”, 37/1990, 3). Tonul unei (simulate) detașări științifice caracterizează sintagmele impersonalizante, care se referă la ins prin intermediul funcției — „insituația prezidențială” („România liberă”, 25/1990, 1), „oficialitatea română nr. 1” („Cațavencu”, 19/1990, 6), „capul statului” („Opus”, 34/1990, 2) — sau insistă asupra relativității, a limitării în timp a deținerii acesteia: „actualul președinte” („Adevărul”, 233/1990, 1), „cetățeanul Ion Iliescu, actualmente președintele Republicii” („Dreptatea”, 195/1990, 3).

O categorie aparte de nume apare în ficțiuni parodice și se bazează pe jocul de cuvinte, pe modificări fonetice: **Regele Illinois, Hius Caesar** („Cațavencu”, 18/1990 4 și 3/1990, 8). Jocul este tot unul intelectual, fie că realitatea e proiectată asupra ficțiunilor, modificîndu-le, ca în exemplele de mai sus, fie că mișcarea se produce în sens contrar și literatura modelează realul, pro-

ducînd **Personajul principal** („Opinia studentescă”, 41/1990, 3).

Cu statutul cei mai apropiat de al numelui propriu sînt folosite adjective sau participii scrise cu inițială majusculă și realizînd, ca figură de stil, aluzia; mai mult, decît oricare altele, ele se percep printr-un model creat, și anume în raport cu recentele denumiri livrești conferite lui Ceaușescu: „pe vremea Ceaușului” e o sintagmă urmată de un reflex: „și-n timpul Luminosului” („Phoenix”, 37/1990, 10). Singurul termen cu adevărat impus în comunicarea curentă, așadar decodabil și în afara lămuririi contextului, este, probabil, **Emanatni**: mai frecvent în lozinci, inscripții și în genere în oralitatea giumeață, cu variante hiperbolizante în scris — „Marele Emanat” („Victorul”, 112-113/1990, 2). Cuvîntul face parte din aceeași serie a denumirilor ironice acordate persoanei politice cu aluzie la propriul său discurs: mediere care îi conferă o anume notă de distanțare și de umor absurd: unor posibile violențe de limbaj, atacuri directe, aluzii la trecut li se substituie ironia din neologismul netransparent pentru un necunoscător al nuanțelor limbajului politic românesc din ultima vreme. Un alt tip denotativ productiv e constituit de adăugarea unui supranume la numele real: **Ion Iliescu-Consens** („Gazeta de Vest”, 36/1990, 7), **Ion Iliescu-Liniște** („Opinia studentescă”, 39/1990 2). Nu mai e nevoie să insistăm asupra a ceea ce leagă aceste formule de cele deja prezentate; caracterul oarecum artificial al supranumelor indică aceeași zonă a comicului livresc. Mai puțin reușite (mai puțin sugerate), alte imbinări apar și dispar, legate de un anume context: „Eliot Ness-Iliescu”, „Iliescu-mineral”, „Trandafirul prezidențial” („Cațavencu”), „Falstaff-Iliescu” („Contrast”) ș.a. Mai accesibilă decît problema fără răspuns a originii limbajului, cea a numirii (act inițial și impunere în comunicare) se lasă, din cînd în cînd, întrevăzută în fenomenele contemporane.

Rodica Zafiu

leonida Iari

Spleen

Bolesc prea mult de o tristețe care
Mă duce în pământ și nu în stele,
De-acu e toamnă... n-a mai curge
floare
In părul meu, în calea vieții mele.

Și ziua înainte n-o să-mi iasă
Cu chipul tău iluminat de bine.
Și n-am să chem vreo clipă norocoasă
Ca să dezlege vraja ce ne ține.

Și n-am să mai aștept cu inoială
Vreun gest, vreo vorbă-a ta,
necugetată,
De-acu se-așterne-un val de oboseală
Peste această lume programată.

Am obosit și eu și fug de toate,
Doar uneori mă incolțește frica,
Că-așa, bolind de dragul tău, prea
poate
Am să mă trec și n-ai să știi nimica.

E toamnă, tot mai toamnă, ploaie,
fiere...
Și cade frunza în păduri departe,
Și nimeni n-o ferește de cădere,
Și nimeni nu mă apără de moarte.

Acelui care nu mai este

În nepăsarea noastră cruntă,
În balta noastră de simțire
Se mai aude câte-o nuntă
Se mai vesează fericire.

Spre mine, însă, se rup ape
Is. de apă ce pe creste
Și cine sufletul să-mi scape? —
Acela care nu mai este.

Spre mine, însă, saltă hume
Cu toate probele funeste
Și cui îi spun mai blind pe nume? —
Acelui care nu mai este.

Spre mine, însă, zboară dăhuri,
De două feluri, ca-n poveste,
De cini mă reazem prin văzduhuri?
De-acela care nu mai este.

Și jerba asta de cuvinte
Indurerate pină peste
Unde se-ndreaptă din morminte? —
L-acela care nu mai este?

Rugă de totdeauna

Trădările se-acoperă cu timp
Și rânile se-acoperă cu sare...
Nu-ți cer, o doamnă, peste creștet
nimb
Dar nu mă vreau nici chiar mincat de
cioare.

Îți cer un vânt blajin, un acatist
Care să mă mai curețe de lume
Și ochii lui privind prelung și trist
Și încă mai ținindu-mă de hume.

Îți cer o ploaie caldă și un dor
Care să mă ferească de asprime
Și versul meu curgind vălurilor
Și încă mai legindu-l de-nălțime.

Noapte la Capriana

Ninelei Caranfil

Adie-a toamnă și a fin cosit,
Și-a desperare-ntinsă pe toți vecii,
Cu cîntecul lor clar și aseușit
Inundă toată valea chirjecii.

E-o încordare-n aer, nemișcat
E vastul intineric ce ne-adastă,
Spre a-l mișca, spre-a-l ști îndepărtat
Din lemne vechi aprindem rug pe
coastă.

Ard lemnele în jur iluminind
Și aruncind scintele-n risipă,

Și gândurile noastre adunînd
În fericirea asta de o clipă.

Focul se stinge, ochii triști îți sînt,
Pecelea griji-ți stăruie-n privire,
Ca un ecou că trecem sub pământ
Bat clopote în jos, la mănăstire.

Adie-a toamnă, vîntul e mai crud,
Iar chirjecii ca-n delir țin una.
De răul lor nici cîinii nu se-aud,
Chiar și atunci cînd apare luna.

Ce grav tablou: luna pe rugul stîns,
Pe-obrazu-ți de liturgică ființă,
Adie-a toamnă grea, de neînvinș,
Adie-a toamnă și a suferință.

Toamna — '89

E toamnă iar și-abea de-o văd
Că-n turbură canoane —
Că zgomot surd pe caldarim
Cad și se sparg castane.

Un vînt sever și obosit
Frunzșul îl restiră —
Oare poezii de mai ieri
La fel de greu trăiră?

Și-n loc să-alunece în sublim
Să-și implinească cartea.
Pentru cuvînt la fel erau
Amenințați cu moartea?

Ce uriaș, demonic val
Sîrni această spumă,
Care venit-a peste noi,
Uitînd de cer și mumă!

Ce suflet trebuie să ai
Ca să-ți continui veacul,
Cînd vezi cu claritate cum
Lucrează-n lume dracul!

Prin trădători, dezmoșteniți
De țară și de casă,
Care și într-un monument
Văd un dușman de clasă.

Și ce putere de-a răbda
Să ai cu nou-venitul,
Ca-n timp ce-i taie pe ai tăi
Să nu ridici cușitul.

Dar domnul oare va răbda
Pe rînd să ne omoare
Sau îi va trece într-o zi
La locul lor sub soare.

E toamnă iar și-abea de-o văd
Cum trece, ride, plînge —
Pășese pe străzi c-un sentiment
Că cineva vrea sînge.

Că cineva neincetat
Îmi seipă în icoane,
Cu zgomot surd, pe caldarim
Cad și se sparg castane.

Ascetul și lumea

Îmi spui că îți e drag sufletul meu...
Ascult zîmbind și fără de cîntire,
Cînd nu-mi trimite veste Dumnezeu.
Mă bucur de-orice licăr de simțire.

Gherghine ard în preajmă și un foc
Al singelui în taină le răspunde,
Cu-atîta ne-nțînim în timp și loc,
Cu-atîta mi-atingi sufletul prin unde.

Dar cînd mă salt din trup în zbor
rebel,
Cînd spre — alte zone îmi arunc
cuprinsul,
Ce știi tu, cîntărețe, despre el
Și cum puteai să ajungi la dînsul

Aici e întrebarea cea mai grea,
Nici eu nu știu ades ce fi-va miine
Și totuși, cînd privești în partea mea
Primește privirea-ți c-un suris de bine.

Și-mi zic: atunci cînd mă voi fi sfîrșit,
Cînd luminări aprinde-vei la paște
Și vei simți în piept un dor cumpîlit
Mă vei vedea, și poate, chiar cunoaște.

Alte semne

Ei s-au bucurat
de rânile mele.
Ei nu au alergat
Să mă scoată de pe cîmpul de luptă,
Ei nu au catadicsit
Să cheme barem pe cineva într-ajutor.
Și cînd, după o zi de arșiță,
prefăcut mort
printre adevărații morți
M-am tîrît pină la ei,
acoperit de noapte,
cu buzele arse de febră,
mîna nu li s-a întîns
să-mi dea cel puțin
o cană cu apă.
Șacali tineri cu dinți aseușii
acești băieți
care se vor geniali...

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

INFLAȚIA!

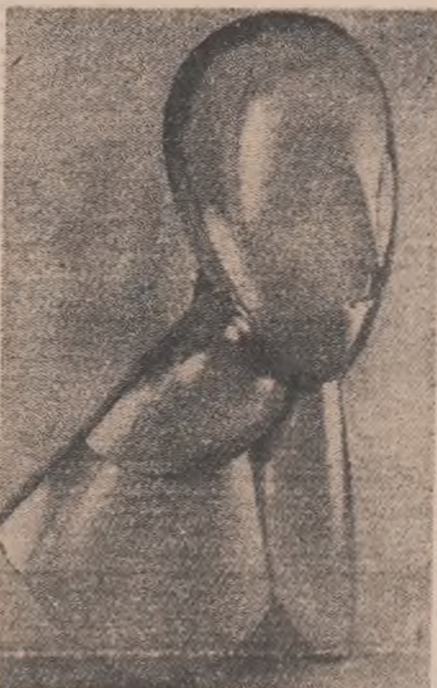
În numai leul se devalorizează
în raport cu dolarul și cu cărțile contem-
poranilor în raport cu cele ale clasicilor.
Nu numai pe piața alimentelor marfa e
mai puțină de trei ori decît banii ei și pe
piața (liberă) a cărților. Ce trist este să
fii astăzi autorul unui roman și să stai
în raft, la orice librărie, nebăgat în sea-
mă, în timp ce pe tarabele de la Univer-
sitate, Marquez se vinde cu cinci foi,
Bellow cu patru, Vonnegut cu trei și ju-
mătate ca și Hesse iar un Dostoievski
serios costă pină la șapte. Pină acum,
generosul BPT pune cinci lei pe capul
lui Barbu ca și pe-al lui Sterne sau
Wilde. S-au dus acele vremuri. Costi 20
de lei și nu te ia nici dracu' în timp ce
Preda sa răsfățată în prestigiul jumătății
de mie. Imposibilă întoarcere a prețului
cître valoare.

Să judecăm însă drept. Merită cei ce
les acum alt tratament? Cu mina pe
inimă: nu! Se apropie sfîrșitul lungului
an 1990 și nici un semn de ivire a unei
capodopere sau măcar a unei cărți odih-
nitoare, confortabile sau dîmpotrivă in-
confortabile. Tot o apă (de unde apă?)
și-un pămînt.

Horia Gârbea

Călin Angelescu NATURĂ MOARTĂ CU ACCESORII Cartea Românească

Un volum substanțial de poezie publi-
că, în sfîrșit, Călin Angelescu, un autor
foarte talentat și personal în încercările
sale. Nealinat la curentul literar al ge-
nerației din care face parte, Angelescu
practică un lirism însingurat și abstract,
asemănător mai degrabă cu lucrările lui
Virgil Mazilescu.

Urmare din pag. a 3-a

Ce-o să ne-aducă, oare, Moș Crăciun?

Similar celui pomenit înainte, este
punctul de vedere dezvoltat de dl. Va-
sile Dem. Zamfirescu în **România lite-
rară** sub titlul „Dialog despre infantili-
sm” — un dialog purtat de autor tot
departe de țară, în parcul Versailles.
Considerată ca fiind „poate obstacolul
cel mai rezistent în calea democratizării”,
infantilizarea, ca rezultat al
totalitarismului comunist, se manifestă
prin intermediul următoarelor simpto-
me: 1) nevoia de un tată bun, care
să-l înlocuiască pe tatăl rău, ucis;
2) creditul acordat cuvîntului sau im-
aginii care emană (!) de la autoritate;
3) intoleranța și corolarul său, inape-
tența pentru dialog — apreciată ca una
dintre manifestările „cele mai maligne
ale infantilismului adulților”; 4) o fre-
netică dorință de autoafirmare (com-
pensînd și supracompensînd sentimen-
tul de inferioritate infantilă) ceea ce
ar și explica „adevărata selfomane
postrevoluționară prezentă atît la ni-
vel politic (circa 100 de partide), admi-
nistrativ și cultural (peste 1000 de
ziare *)”; 5) creșterea numărului de
acte antisociale: „nesupravegheați de
cei mari, copiii care n-au interiorizat
cerințele sociale se bat, sparg geamu-
rile „strică mobila și chiar își incen-
diază casa”; și, în fine, 6) prioritatea
acordată interesului imediat în dauna
interesului de perspectivă, care s-ar
explica în bună măsură prin prevalen-
ța „principiului plăcerii asupra princi-
piului realității, specifică psihologiei
infantile”.

Întrebarea la care incită punctul de
vedere conținut în texte ca cele men-
ționate este în ce măsură infantilismul,
așa cum a fost el caracterizat, cores-
punde realității sociale românești*,
interesul gășirii unui răspuns nefiind,
de bună seamă, pur teoretic.

Punînd în corelație infantilismul
(ipotetic), cu modalitatea de guvernare,
așa cum s-a manifestat ea din decem-
brie trecut încoace, pot fi sesizate două
alternative de interpretare.

1. Conștienți fiind de infantilismul

societății românești, guvernării care
au preluat puterea în decembrie '89
(printre care și profesionistul Silviu
Brucan) nu au avut altă posibilitate
decît să recurgă la o variantă de gu-
vernare autocrată, acum va fi techno-
crată, ca singură modalitate de depă-
șire a crizei economice, politice, morale
ș.a.m.d. moștenită de la vechiul regim.
Într-o asemenea interpretare, eveni-
mente precum „golaniada”, „mineria-
da”, „fenomenul Săpînța”, debandada
din economie, valul grevelor și amploa-
rea fenomenului infracțional, ar con-
firma deci îndrituirea opțiunii pentru
o politică „de mină forte”.

2. Contestarea, curînd după eveni-
mentele din decembrie (în privința că-
roră persistă încă multe și grave incer-
titudini), a noii puteri instaurate (ema-
nate !) de către o minoritate activă po-
litic în contextul unei majorități so-
ciale pasive, doritoare numai de liniște
(pentru că și a fost violent „neliniștită”
de teroriști) și de o viață cit de cit
omenească, așadar contestarea făcută
în numele anticomunismului (dată fiind
și biografia multora dintre noii lideri)
a determinat în exercitarea guvernării
o deturmare de sens, prioritară deve-
nind menținerea puterii cu orice chip,
inclusiv prin represiune violentă și ile-
gală așa cum s-a întîmplat în iunie.
Potrivit acestei interpretări, majorita-
tea simptomelor presupuse ca fiind da-
torate infantilismului apar ca generate
de însăși modalitatea de guvernare.
Iar în acest caz paradigma, doar apa-
rent explicativă, nu face decît să stu-
jească puterii, justificîndu-i excesele
anti-democratice.

În încheiere, fără a ne încumeta în-
tr-o alegere tranșantă a uneia dintre
cele două alternative schițate, căci, ca
întotdeauna, adevărul se află probabil
undeva „la mijloc”, vom remarca însă,
acceptînd, ipotetic, prima variantă a
infantilismului, vom remarca dificulta-
tea dacă nu chiar imposibilitatea
acceptării multora dintre acțiunile „pă-
rintești” la care am fost sînuși (în
scop pedagogic ?!) noi, „copiii cei mari”.
Iar dacă tot sîntem copii, bineînțeles că
așteptăm cu nerăbdare să vedem ce
cadouri ne va aduce Moș Crăciun (o-
dată cu aplicarea „planului Roman”),
fără a uita că între timp o să mai vină
și Moș Nicolae care celor neastîmpă-
rați le aduce de obicei joarde.

Dosoftei — versificator „more-rhetorico“

În 1673, anul apariției Psaltirii sfântului prooroc David (Psaltirea în versuri), Dosoftei edita tot la Unieș un volum de dimensiuni reduse, care cuprindea Acatistul și Paraclisul Precistei, Canonul la Simbata Paștilor și Canonul la toți sfinții. Pagina de titlu, redactată în română și slavonă, ne spune că textele din carte s-au „tălmăcit de pre limbă slovenească pre limbă rumânească“. Este o afirmație care (arăta Mariana Costinescu încă într-un studiu din 1973 — Versuri necunoscute ale lui Dosoftei, în „Limba Română“, XXII, 1973, nr. 2, p. 155—159) nu trebuie luată ad litteram, ci înțelesă mai degrabă în sensul prelucrării (și reelaborării) chiar de către Dosoftei a unor traduceri preexistente. Alăturarea textelor publicate de Dosoftei cu unele elaborări mai vechi (Paraclisul este comparat cu o redacție din 1645 și cu cel copiat în ms. B.A.R. nr. 540, iar Acatistul cu versiunea din același ms. nr. 540, prescris de ieromonahul Arsenie de la Mănăstirea Bisericieni), pe care a întreprins-o cercetătoarea amintită (vezi studiul ei Versiuni din secolul al XVII-lea ale „Acatistului“ și „Paraclisului Precistei“, în vol. Studii de limbă literară și filologie, III, București, Ed. Academiei, 1974, p. 226—234) scoate la iveală argumente suficiente pentru o asemenea susținere.

Intercalările „poetice“ (nemarkate grafic), identificate în tipăritura din 1673 de Mariana Costinescu (în articolul din 1973) și care conferă textelor Acatistului și Paraclisului un aspect de „proză mixtă“ (într-o clasificare propusă de E. R. Curtius), ne-au îngăduit cu ani în urmă (vezi cartea mea Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea, București, Ed. Minerva, 1976, p. 292—296) să aruncăm o privire în „laboratorul de creație“ al scriitorului Dosoftei. Secvențele organizate potrivit unor principii ce aparțin codului discursului poetic arată limpede că autorului (școlit într-un colegiu din Lvov sau, poate, chiar din Kiev) nu-i erau necunoscute modalitățile recomandate celor ce studiau retorica. El „transcrie“ (transcripta oratio, adică versificarea unei compuneri în proză sau invers, fiind un exercițiu insistent propus elevilor claselor de retorică), pe alocuri, versiunea în proză pe care lucra, modificând ritmul frazei și realizând chiar rime, obținute uneori „prin simpla schimbare a topicii“ (Mariana Costinescu, 1974). Astfel „translată“, fraza „amoră“ a tălmăcirii prime capătă mărci care o înnoiează vizibil. Iată, spre comparație, pasaje din ms. B.A.R. nr. 540, conținând o traducere a Acatistului, și din Acatistul lui Dosoftei:

„Bucură-te că ai oboșit din scaun pre muncitorul cel fără de omenie. Bucură-te că tu ești îndreptătoarea cea înțeleaptă a credincioșilor. Bucură-te veselii a toate rodule. Bucură-te că tu ești veselii a toate semințiile. Bucură-te ruga giudețului celui drept pentru păcătoși...“ (ms. 540).

„Bucură-te că pre muncitorul cel fără de omenie / L-ai scos din boierie / ...Bucură-te credincioșilor povată de curățile / Bucură-te tuturor rudelor bucurie / ...Bucură-te a giudețului drept rugătoare...“ etc. (Acatistul lui Dosoftei).

În textul Paraclisului, Dosoftei versifică la un moment dat un fragment des-

tul de întins — aproape trei pagini (înainte „transcrisese“ doar ici și colo) —, dar nu marchează grafic stihurile. Nu a ordonat aceste versuri, a căror alcătuire coincide (dacă nu cumva chiar o precede), probabil, cu aceea a Psaltirii în versuri, pentru că ele reprezentau, cu siguranță, niște exerciții de felul celor pe care le va tipări, zece ani mai târziu, în Parimiile preste an (Iasi, 1683), unde publică, între altele, tălmăcit în proză ritmată, un lung pasaj din Lactantius. (Nu peste multă vreme, Dimitrie Cantemir, scriitor de marcă retorică declarată și maestru desăvârșit al combinațiilor ritmice, va dovedi că „translatarea“ constituia o practică răspândită și va duce acest soi de exercițiu — în Istoria ieroglifică — la desăvârșire.) Aranjând pasaje ale versiunii în proză în „structuri ritmate și, de multe ori, rimate“ (plasate de Mariana Costinescu [1973] între „poezie și proză ritmată“) și încercând chiar (fără a izbuti întodeauna) constituirea unui dimetru iambic, Dosoftei își făcea, desigur, „mîna“:

„La loc de răutate. / Plecat în neputințe / Svînția la Ficioară / Să-mi trimiți sănătate / Schimbîndu-mă din boală...“; „O prea luminat nuor, / A lui Dumnezeu maică. / Pre ceia ce ne luptă. / Le dă durere multă, / Cu svînța la direcție...“.

Pe măsură ce „transcripția“ înaintează, nereușitele prozodice devin tot mai rare. Ultimul fragment izolat de Mariana Costinescu include destule momente notabile:

„Tuturor ce-s în scirbă, / Le ești de bucurie, / Celor cu asupreală / Le ești de sprijieală, / Flămînzilor ești hrană, / Streinilor scutință, / Celor ce-s în valuri, / Le ești adăpostea, / Celora ce-s în boale, / Le ești de socotință, / Celor cu neputințe / Umbră și sprijieală, / Toiag de bătrînețe...“.

Am spus mai demult că aceste stihuri din Paraclis au o semnificație aparte în ansamblul scrierilor în versuri rămase de la Dosoftei. Pe lângă faptul că produc informații în legătură cu practicarea unor exerciții foarte utile (la Cantemir ele se vor preface în „manieră“) — al căror rezultat se va cristaliza, superb, înții în monumentală Psaltire și apoi în celelalte compuneri în versuri ale mitropolitului —, ele ne dezvăluie și „mecanismul“ pus în mișcare de stihuitor.

Numită frecvent „traducere în versuri“, Psaltirea sfântului prooroc David, tipărită în 1673, text ce se încadrează perfect într-o amplă inițiativă a literaturii Barocului est-european privind versificarea unor scrieri religioase, mărturie elocventă a dăruirii literare (încă pusă la îndoaială de către unii exegeți) a mitropolitului, constituia de fapt rodul transunerii în stihuri a unei redacții în proză preexistente. Lucru știut, de altfel, căci Dosoftei se referă, în chiar fila de titlu a cărții din 1673, la cele două faze prin care trecuse procesul de elaborare:

„Psaltire a sfântului prooroc David, pre limbă rumânească, cu zisa și cu toată cheltuiala prealuminatului întru Is Hs. Io[an] Ștefan Petr vovoda, Domn Țării Moldovei, din svînțele scripturi a svînților părinți, dascalilor svînței besericii, cu lungă osteneală în mulți ai socotiță și cercată prin svînțelecărți, și deacia pre versuri tocmită în cinci ai foarte cu osirdie mare, de smeritul Dosoftei, mitropolitul de Țara Moldovei“.

Știind că cel „cincii al“, cit a durat „tocmirea pre versuri“, trebuie plasată în intervalul 1660—1670, cînd poezia se afla în scaunul episcopal de la Roman (întrucît în 1671 textul versificat al psalmilor era isprăvit), „socotirea“ și „cercarea“ versiunii în proză se cuvine a fi așezată înainte de 1660. Prepararea acestei versiuni trebuie să-i fi solicitat o muncă deosebit de complexă (evocată „lungă osteneală“), cu o vădită încărcătură filologică, fiindcă s-a dovedit că Dosoftei, cărturar de pretenție, a pus în lucru, pe lângă o redacție slavonă (izvodul de bază), și traduceri mai vechi în românește ale Psaltirii. O muncă mereu re-luată, cu țeluri distincte, în funcție de etapele elaborării. Așa s-ar putea explica, spre exemplu, de ce redacția ce va fi supusă așezării în stihuri, un „text de lucru“, desigur, nu coincide cu versiunea în proză care a văzut lumina tiparului, în 1680, sub titlul Psaltire de-nță-

les a sfântului împărat prooroc David. Ele, însă (aceste texte în proză: cel din Psaltirea de-nțăles și cel copiat în ms. III, 34 de la Biblioteca Universității din Iași, atribuit de N. A. Ursu lui Dosoftei), așezate lângă psalmii versificați din 1673, luminează convingător secvențele intermediare ale procesului de „translatare“, circumscriu maniera — componentă fundamentală a atitudinii artistice — în care autorul a selectat (dintr-un inventar pe care i-l pune la dispoziție o tradiție coboritoare pînă la Psaltirea Scheiană) și a folosit „soluțiile de transpunere a imaginilor biblice“ (Al. Andriescu, prefațator al ediției N. A. Ursu), precizează, în fine, acele spații care, desprins de meșteșug și de sugestiile predecesorilor, pot defini contribuția creatorului de vers.

Nu insist prea mult. Lucrul pe un text în proză mi se pare a fi o chestiune probată. Acest text în proză — unde se regăsesc „numeroase cuvinte, expresii și chiar fragmente de frază“ — trebuie căutat, era de părere N. A. Ursu (în Notele la excelenta ediție Dosoftei pe care a dat-o, p. 400), în manuscrisele mai vechi. Edificatoare sînt și comparațiile întreprinse de Al. Andriescu și care alătură fragmente din Psaltirea Scheiană, din Psaltirea de-nțăles (1630), din versiunea aflată în ms. III, 34 (cuprinzînd numeroase variante căutate cuvintelor) și din Psaltirea în versuri.

Versificînd un text în proză, Dosoftei — precum Miron Costin în acea Predoslovie-voroavă la cetitoriu pe care a socotit-o potrivită pentru poemul său Viața lumii — înțelegea poezia ca adaos, ca ornament exterior (Mircea Scarlat, Postfață la Poezie veche românească, București, Ed. Minerva, 1985, p. 215), concepție profund înrîurită de preceptele retorice. Numeroasele note marginale din versiunea păstrată în ms. B.A.R. nr. 446 (publicată de I. Bianu în 1837), prescrisă după redacția inițială a psaltirii versificate (în care prefața-dedicație era adre-

sată lui Gheorghe Duca Vodă), ca și deosebirile ce se constată între versiunea manuscrisă și cea tipărită în 1673 atestă lucrul neîntrețut asupra textului, strădania stihuitorului de a șlefui și de a ameliora necurmat. „Întreprinderea poetică“ pusă la cale, de o factură și proporții nemăvăzute pînă atunci în literatura românească, implica o anumită responsabilitate și Dosoftei (la fel ca Miron Costin) ține să-și prevină cititorul în legătură cu intruchiparea particulară a compunerii pe care i-o propunea. Și o face „more rhetorico“, deslușind lectorului spațiul esențial unde își plasase strădaniile de făcător de stihuri, cel al conserării numărului de silabe (poezia fiind incontestabil înțeleasă ca exercițiu retoric — Mircea Scarlat, op. cit., p. 216) din vers și al „tocmirii“ „într-un chip“ „găsnicelor“ din „coadele stihurilor“.

Pînă către psalmul 94 (apoi indicațiile apar din cînd în cînd), poetul simte nevoia să-și îndrume curent cititorul, furnizîndu-i, prin note marginale, îndrumări cu privire la structura silabică a versurilor (informații valabile în primul rînd — iarăși deprinderile retorice! — pentru o lectură cu voce tare). Grijă justificată înții de marea diversitate a ziselor structuri, dar și de lipsa unor abilități adecvate „descifrării“ corecte, pe care o bănuia la receptor. Cîteva asemenea indicații din versiunea tipărită, dar mai ales cele din ms. B.A.R. nr. 446 ne arată un Dosoftei preocupat de găsirea și fixarea unei „terminologii“ (s-ar zice că pentru noțiunea de „silabă“ el s-a oprit, în cele din urmă, la termenul sloventură). Iată cîteva exemple:

Psalmul 1 (în P 1673) „În zece slovenicuri“ („Perice de omul ce n-a merge / În sfatul celor fără de lege“); Psalmul 2 (în P 1673) „În opt slovenituri“ (în ms. 446) „În opt strune, adică slovenituri“ („Ce poate fi de poveste, / Ca aceasta, și de veste“); Psalmul 6 (în P 1673) 7, 6 (în ms. 446) „În 13 silave“ („Să nu mă-nfruntez, Doamne, la ceas de minie“).

În versiunea tipărită predomină indicațiile cifrice de tipul: 7, 6; 6, 6; 5, 5 ori 4, 4 (cu precizarea hemistihului) sau „însurări“ precum „5 părechi“ (psalmii 18, 21, 21, 33, 33, 31), „Părechi 6“ (psalmul 31), „În două catverodovite“ (psalmul 33), „În 3 părechi“ (psalmul 43), „4 părechi“ (psalmul 48). Alte structuri: 4, 4, 4 (psalmii 83, 84); 4, 4, 4, 2 (versul de 14 silabe din psalmul 55: „Dintr-a ta milostivire mă rog, Doamne svînț, / Milă să-ți fie de mine, să mă lei aminte“) sau combinația 4, 4, 4/4, 4 pentru modelul psalmului 56: „Hie-ți, Doamne svînț, hie-ți milă, / Că spre tine mi-i ne-dejdeca cînd am silă, / Și mișelul meu de suflet ție cată, / Să-l acoperi cu aripa ta cea lată, / Pînă să va trece toful / Și va-ndărăpta puhoiul“.

Notele autografe, privitoare la structura versurilor, din ms. B.A.R. nr. 446 nu aduc în plus decît unele variații ale formulărilor. Precum: „În 12, împărțite-n 3“, pentru psalmul 31, acolo unde P 1673 specifică „Părechi 6“ sau „De doă ori în sese“, la psalmul 35, corespunzînd indicației „6, 6“ din versiunea tipărită. Nu peste tot Dosoftei abordează construcții „limpezi“ ca structură. Scriitor baroc, mitropolitul nu a rezistat tentației de a produce și „stihuri ingenioase“. Astfel, psalmul 118 este pus în versuri reglate de înșurirea „buchilor“ evreiești, iar în alt loc, în aceeași Psaltire din 1673, alcătuieste un acrostih aparte, aranjat în ordinea inversă a grafemelor alfabetului elin.

Acest obsedat al versificării, iubitor — cum vedem — și de „artificii“, a avut — fapt sigur — o vădită aplecare către genul scurt, căci psalmii puși în stihuri nu sînt decît niște piese mici, reunite într-o structură supraordonatoare. Și alte compuneri ale lui Dosoftei au fost săvîrșite în urma aceluiași lucrări de „metrificare“ și „tocmire“ a rimelor, întreprinse pe materialul oferit de niște redacții în proză. Cătrețul consacrat lui Ionasac Bilevici (în Molitvnic de-nțăles, Iași, 1631), epigrama adresată lui Ioachim, patriarhul Moscovei (în Parimiile preste an, Iași, 1633), înșuririi de cuvinte evident nule sub raportul încărcăturii emoționale, dar „organizate“ prin căutarea unei măsurii lăuntrice a stihului și a „rimelor“, ca și Poemul cronologic (text care a cunoscut mai multe redacții, născute prin amplificări succesive), pot fi citate ca argumente în sprijinul afirmației de mai sus.

Maniera „tocmirii în versuri“ a textelor în proză se va afla o bună bucată de vreme între deprinderile scriitorilor români. Dacă separăm — dintr-o listă cuprinzătoare — doar „translatarea“ în stihuri a Cîntecului lui Ioasaf cînd au intrat în pustie (tălmăcit, în proză, de Udrisțe Năsturel de pe o versiune ucraineano-bielorusă a romanului despre Varlaam și Ioasaf) sau versificarea orațiilor de nuntă (proces complex, cu mulți participanți și cu rezultate de o diversitate remarcabilă), pentru care manuscrisele atestă și faza intermediară a „ritmării“, ca să nu mai vorbim de versurile ce deschideau tipăriturile ori de croniclele versificate, specie mult cultivată în literatura română barocă, practică în discuție, întînsă pe un lung șir de ani, capătă un suport mai mult decît satisfăcător.

PAȘAPORT PENTRU MARAMUREȘ

Propun următorul test : care este cea de a treia provincie românească pe care revoluția din decembrie ar fi trebuit s-o restituie conștiinței naționale alături de Bucovina și Basarabia ?

Dintr-un lot de aproximativ zece mii de subiecți, — zece mii vor ridica umerii. Dacă ei sînt elevi și studenți, adolescenți care au învățat după manuale de geografie cu hărțile mutilate și după cărți de istorie transformate în falsuri de drept comun — nu pot fi culpabilizați. Dar dacă nu sînt adolescenți ? Dacă sînt profesori de istorie și de geografie, ziariști, scriitori și reporteri, demnitari la ministerele învățămîntului și culturii, președinți de partide politice, senatori și parlamentari, conducători ai guvernului și ai țării, noii stâlpi ai conștiinței naționale — vor ridica și ei umerii ? Vor putea motiva — zece luni după revoluție — nedreptatea de a fi uitat să așeze pe lista marilor reparații naționale, alături de Bucovina și Basarabia — Maramureșul istoric al lui Bogdan descălecătorul, încorporat teritorial Ucrainei Sovietice ?

Patruzeci și cinci de ani tăcerea a avut lacăte. Fără lacăte ea nu mai este tăcere ci ignoranță, lenă patriotică, amatorism politic.

Oare peste Tisa nu trăiesc tot români ? Limba lor nu e limba română ? Românismul lor, mai puternic decît ura imperială, nu s-a încălzit la soarele care răsare la București ? Strategiile de nazionalizare aplicate Bucovinei și Basarabiei au lovit deopotrivă și pe românii din nordul Tisei, dar au luptat și au supraviețuit. Ei nu trebuie redați conștiinței comune ? Nu trebuie lăudați pentru rezistență, mingiați pentru suferință, iubiți și stomați pentru că dăruiesc comunității naționale o imagine românească a demnității greu de găsit astăzi la București ? Așteptarea lor e mai lungă decît cei patruzeci și cinci de ani care ne-au urgisit. E decînd lumea. Maramureșul de pe malul drept al Tisei n-a fost integrat niciodată teritoriului național. Pămînt al dacilor liberi, rîvnit de regalitatea angevină, de unguri și de austrieci, predat Cehoslovaciei după primul război mondial, luat de Rusia sovietică după cel de al doilea război mondial — a stat doar afară, la ușă, în desertul istoric al popoarelor fără patrie, sperînd necurmat la ziua cînd ne vom putea întoarce privirile către el.

Maramureșul istoric românesc. Jumătate de Maramureș aflată pe partea dreaptă a Tisei și încorporat azi Ucrainei și care împreună cu jumătatea de Maramureș aflată pe partea stîngă a Tisei și aparținînd României, alcătuiesc o unitate geografică, etnică și lingvistică indestructibilă.

Firește : gospodăriile românești au fost transformate în colhozuri rusești, munții și apele au fost rebotezate cu sila pe malul Iordanului rusificator, badea Ion Mihali trăiește sub căciula lui Ivan Mihailovici și are, în sat, tot mai mulți vecini ucrainieni și ruțeni, graiul românesc rătăcește prin Siberia în căutare de muncă, pîndit mai puțin de foame și de primejdie decît de cuvinte rusești, — și totuși : Maramureșul istoric e neatîns. Pe plaiurile lui, de două ori și jumătate mai întinse decît ținuturile din sud trăiesc 35.000 de români. Mai mulți să fi fost, limba lor nu era mai curată și spiritul nu era mai românesc ca acum. Am avut norocul să fiu atînsă de raza lui. Am avut șansa aceasta, la începutul acestui octombrie dăruit, să ajung acolo, nu trecînd pe un pod de flori și de vorbe, ci peste o punte a suferinței — podul de peste Tisa, granița blestemată a Maramureșului cu Maramureșul și a românilor cu România — trasată cu roșu și păzită cu arma de grăniceri verzi și întepenii.

/Al săracii, feciorii / Mărg în gios ea și norii / Blăstămîndu-ș părinții / Da părinții nu-s de zîă / Că mărg în țară străină / Al săracul ș-a mne frate / N-o țipat pușca din spate / Nu o țipă nici amu / Că e-n țară la rusu /

Punctul de trecere în Ucraina e în preajma Săpînței. Ușor spre nord, pe malul Tisei acoperit de porumb și de flori. La punctul de vamă apa nu are o lățime mai mare de-un kilometru, așa

că apșenii, locuitorii primului sat românesc de peste graniță, ar fi putut urmări ușor lecțiile de învățămînt politic post-revoluționare organizate în satul lui Stan Pătraș. Părerea lor e însă că săpînței sînt șmecheri, la fel de șmecheri ca sosiile lor pictate cu verde pe crucile din cimitir : „o vrut să-și facă reclamă ca să-și vîndă cergile și horinca mai scump“. Așa o fi. Săpînței și apșenii sînt neamuri și între rude adevărul e mai ușor. Pe ei, podul de peste Tisa nu i-a despărțit niciodată, micul trafic de frontieră aflîndu-se într-o paranteză ceva mai blîndă în contextul de fier al reglementărilor oficiale de graniță. În orice caz, la ceasul de prînz care ne-a găsit așteptînd la mijlocul podului de pe Tisa fluierul patrulei rușești, cele două puncte de vamă erau blocate de-o mulțime amestecată de maramureșeni „de dincolo“ și „de dincoace“, cîrînd de-o parte și de alta a apei desagi și straițe (cine știe ce comori prețioase, sticle albe de vodcă și sticle galbene de rachiu) pe care nu le-am putut cerceta cu atenție, ochiul meu privind fascinat boiul apei, lenea ei curgătoare, indiferența ei gălbuie și încrețită, nesimțirea de a despărți de ațita vreme același neam fără s-o ardă focul și s-o înghită pămîntul, astfel ca granița Maramureșului cu Maramureșul să nu mai fie fixată „pe-un curs natural de apă“ (cum au acceptat oboșii politicieni români care au semnat tratatul de pace din 1918 de la Paris) ci pe culmile Cernegorului ucrainean.

Iată : ura, sentimentul la purtător al bucureșteanului post-revoluționar — acolo, în nord, pe malul despărțitor de neam al Tisei avea obiect.

Tisă galbenă, riu urt.

„Neamu nost ii vechi de cin lumea. Cînd s-o făcut lumea, atunci s-o puit și Bogdan și Iuga și Sas. C-apoi în Maramureș numa rumîni a fost ; ruși n-o fo de fel, nici jizi, nici unguri, nici ucrainieni, făr numa unu știu că o fost, unu Bender, și amu zic că ei-s stăpîni“.

Peste Tisa, satele românești nu-s frumoase. Bogate da, dar frumoase nu. Ura imperială, indiferent e-a bătut din vest sau din est nu i-a spulberat pe români ; le-a schimbat doar viața. Fără vite și fără pămînt satele s-au chiricit, s-au transformat în mahalale sovietice pe măsură ce țărani s-au transformat ei înșiși din țărani români în proletari sovietici, scotocind după piine prin toate colțurile marelui imperiu leninist. Truda nu le-a fost în zadar. Harnici și disperați, săpînd canale, puțuri de metrou și subterane atomice s-au întors din Kazahstan și Siberia cu buzunarele pline de ruble, înălțînd case cu oglindă în tencuială și garduri din aluminiu strălucitor. Dar de trăit — trăiesc bine. Casele sînt mari și frigiderule înțesate, la alimentarea din Slatina se găsește și unt și carne, două feluri de salam și slănină, liberalizarea prețurilor pe piața satului e totală, talciocul și bișnița sînt și acolo în floare, la loc de frunte, în topul noilor meserii lucrative aflîndu-se comerțul cu „înflorită“, pe românește — sacul de sămînță de floarea soarelui, vîndut cu paharul de la Ujgorod pînă în Turkestan.

Nu, peste Tisa satele românești nu-s frumoase. Pielea lor a fost arsă cu fierul și e plină de cicatrici. Colonizările de ucrainieni transformate în viitură încă de pe vremea imperiului austro-ungar le-au ucis personalitatea așezînd în loc vidul ; ațita vid că turba bisericilor vechi din Apșa strigă la Dumnezeu. Așa că imaginile vechi trăiesc doar în mintea bătrînilor, în fotografiile din

albume și-n cite un nume de sat românesc, scăpat cine știe prin ce minune de vigilanța direcției culturale a KGB-ului. Nici o altă imagine nu poate fi mai edificatoare pentru martiriul aplicat satelor maramureșene de peste Tisa, decît simpla alăturare a numelor :

Dubrava — adică Apșa de jos
Sredni Vodeanoe — adică Apșa de mijloc

Bedewhazs — adică Bedeul lui Dragoș Vodă descălecătorul Moldovei, „Ladislau filius Drag“.

Și încă : Barania (Boreneavo), Bărdani (Novoborovo), Bereza (Berezovo), Biserica Albă (Belaia Tercoy), Bociroi (Bolșoi Bicikovo), Boureni (Volovo-Okermezo), Crișănești (Kruciovo), Criva (Belovareț), Buboșari (Steblevko), Dulești (Dulovo), Herinceni (Gorinciovo), Țalova (Ohlovți), Ocna-Hust (Nankovo), Peri (Hrușovo) — de strigat în biserică la pomenirea morților.

/Decînd is rușii pe-aici / Tăți țigăniis-miliști / Și coldușii comuniști /

Maria lui Huban stă pe scăunelul mic de bucătărie și rîde. Are șaptezeci și patru de ani și fața limpede.

— Mai știți și altele ?
— Da cum nu ! / Io-s fecior de gazdă bun / Și-am rămas cu bicu-n drum / Da cu bicu ce să fac / Musai slugă să mă bag /

— Ați fost bogați înainte ?
— Nu știu bogați, da-ndestulați pînă-i lume. Amu-s cincizeci de ani, țarina o fo laolaltă, tăt cosalău o fo a satului, pe malul Tisei am ținut boime și marhe vaci.

— Satele de pe-aici nu seamănă cu satele de pe Iza. Nu sînt grajduri, nici șuri.

— Apoi domnă dragă, la noi îi kolhoz ! O vînit căcărării și floașterii și s-o

năpuslit în țarine și în grădini, tăt eu farbă roșă pe minuri, că era comunist. No, amu nu-i grîu, nu-i fin, nu-i cosală, s-a spart satu, care-ncătrău. O tunat după muncă în Rusia, șapte luni, noauă luni, mai departe, airea ! Ai, că grozavă durere-am avut, că nu puteam face nici cruce lui Dumnezeu ! Ne-o scos din pită și ne-o băgat în mormînt !

— Din cite neamuri v-au stăpînit, care au fost mal omenoși : ungurii, cehii, rușii ?

— Ungurii-s prea domnari ! Zic că clopotu de la biserica românească strigă : „pită de mălai, pită de mălai !“ da a lor strigă „buza keneret“, pită de grîu. Ei numa domni și noi numa proști, bine-i ?

— Da cehii ?
— Pe tîmpu cehilor granița cătă Sighet o fo slobodă, noi meream la joseni, ei la noi, s-o ținut neamu tare. Și tata meu o lucrat în ocna de sare pe cea tîmp, și ațita o cîștigat că o putut să cumpere glie și să ne ție pă tați. Mama n-o lucrat nicări și noi am fo patru.

— Și rușii ?
— Ioi Doamne, Ioi Doamne, să ferască Dumnezeu Marele tătă lumea. Io nu zic : poate și între ei a hi oameni, da acicea o rînduit Belzebut numa gozuri și comunisti. Ne-o belit dracu. Că jos, în țară, n-aș știută cum să lucră la noi, numa silă și silă ! În dărabul ăsta de lume n-o fo viață, numa jele și lacrămă.

Cea mai frumoasă privește a Maramureșului de peste Tisa e graiul. Sonoritatea lui e ca aurul, are densitate și formă, fluiditate și strălucire, limpezete lumina, o poleiește și o gătește ca pe-o zi de duminică. Oricum, primul obiectiv istoric care trebuie cercetat acolo e limba : cum s-a păstrat ; cum și-a apărut vechimea și spița ; cum și-a conservat claritatea și transparența ; cum și-a ferit palatalele de mezialanța slavonă care a corcit periferia limbii „moldoveneste“.

Doamna profesoară de limba și literatura română de la liceul din Slatina știe bine. O cheamă Florica Cerbanic și spune : „Noi n-am vorbit niciodată moldoveneste ci românește, limba noastră nu e limbă moldovenească ci românească, Eminescu nu e poet moldovean ci poet român. În privința limbii n-avem nimic de recuperat. Dimpotrivă, oferim acum, la înfîlnirea cu țara — graiul maramureșean autentic, licărînd de cuvinte dacice și latine, de arhaisme și ziceri care dincolo s-au pierdut. Problema este să rezistăm lingă gardul grădinii cînd noi le spunem de o sută de ori pe zi vecinilor : „bună ziua“ și tot de o sută de ori ei ne răspund : „dobri den !“

Cîntec de toamnă

pentru Raluca

Toamnă și ploaie și vînt
ce rost mai avem pe pămînt
pe drumul albastru al stelelor
acolo e binele relelor

toamnă și ploaie și vînt

Dan Laurențiu

Vorbe în piața satului

„Politica îi pe mălai. Nu-i mălai? Poți a pere, poți muri, că nu te-ntreabă nimeni dipce săzi jos.“

„Am fo-n Apșe ca să cumpăr dohan și mi-o dat on om și-o zis că-i dohan și el mi-o dat păsulă, f...ui mormint mamei mamă-sa. Că făr' de tábac în pare că mă și beteșec.“

„Eu am născut în 1913. Tăte am crezut numa c-a hi revoluție n-am crezut. Zice popa: no, amu ne rugăm pîntu România c-o pchicat în năcăz; și ne rugăm pîntu ei. Ce năcăz, zic, nu știu fel. No, să roagă, Tatăl nost, Născătoare și nu mai știu ce fel de rugăciune. Da viu acasă, zic cătă Mărioară: Mărioară, ce-i cu România, că ui ce-o fo zisă părintele la besearcă. Nu știu, zice, da di ce? Îi dă drumu la radio, aude numa: uuuu, uuuu, uuuu — revoluție! No, zic, vezi, o știu popa, o făcut rugăciune cătă Dumnezeu să-i molcomească, să hie spre bine, să nu să o-moare.

— V-ați uitat și la televizor?

— Ne-am uitat.

— V-a părut bine?

— Ioi! D'apoi de ce să ne pară bine? Nu ne-o părut de cei ce-or murit, ce i-or nimicit. No, da mult o fo și puțin o rămas. Amu ședem și noi cu obrazu întors cătă țară, poate a da Dumnezeu sfîntu să hie bine și pîntu noi.

„Domnă, tăte bune și frumoasă ar hi, numa de ne-ar tigni lumea asta. Că noi aiciuca atîta de rău trăim; nu că n-ar hi pită, că iaste, har Domnului, ce să-mbucăm avem, numa pchicat o greutate fără samăn pastă noi cu străinii. Mare năcăz avem. Amu am agodit c-o aduce Dumnezeu românii din țară să ne scoată din tăte năcăzurile și durerile. Sint om de optzeci de ani și am trăit numa cu gloabă și cu suspin. Oare nu-i putea duce dumneata plîngere la mărirea țarei noastre ca să scăpăm odată de-mperlițați și de locomosi, că tare rău ne sug. Te rog cu lacrimi în ochi, ca să faci vorbă unde știl dumneata, că țî-oi da, ni, ștergură de ațucă s-o pui la i-coană și să-ț dea Dumnezău gînd curat.“

Sună ghezășurile
Pe la tăte stățile
Duc feciori ca nește brazii
Ș-aduc beteji și-mpușcați
Ghezășu de la Săcmari
Ș-o umplut de obiștari
Și i-o dus pînă la munte
Și i-o pușcat că-s răgute.

— Domnule profesor Ion Huzo, cum v-ați păstrat românitatea în vacuumul istoric de aici?

— Legăturile cu populația românească din partea stîngă a Tisei au fost totuși, de-a lungul istoriei, permanente. Sint legături de neam care au rezistat. Înafară de asta, cred că firea maramureșeană este diferită de alele (maramureșean în ceea ce privește mîndria națională. Maramureșul n-a fost niciodată sovietic, limba noastră n-a fost limbă maramureșeană, Eminescu n-a fost poet maramureșean. Noi am fost ceea ce vom fi totdeauna: români. Cu toate că numărul populației românești de aici a scăzut, unii plecînd de-odată cu Dragos către Moldova (toponimele înșirate pe drumul Maramureș—Bucovina—Basarabia o dovedesc) alții, dureros de mulți fiind asimilați de unguri, de ucrainieni și ruteni — romanitatea a rezistat. De fapt nu numărul românilor a scăzut ci procentul, locul mic pe care-l ocupă între neamurile care s-au așezat pe pămîntul lor. Odi-noară, malul drept al Tisei era românesc. Erau 45 de sate pur românești din care au mai rămas treisprezece. În celelalte s-au așezat ucrainieni și ruteni. Dar răul principal a stat în politica de după război, care a urmărit sistematic ca populația românească din zonă să nu aibă — așa cum celelalte etnii aveau — loc de muncă stabil. Luîndu-li-se tot ce aveau, o mare parte a populației a fost obligată să plece pe perioade destul de îndelungate în zonele răsăritene și nordice ale țării și asta a dus la o mare primejdie de împeschirare a limbii cu cuvinte rusești. Pînă prin 1965, cînd eram încă elev, am constatat — vorbind cu alte grupuri etnice românești de pe teritoriul URSS — că limba noastră e cu mult mai curată, mult mai românească decît limba moldovenilor, a basarabonilor, bucovinenilor, a celor de la Odesa, nemaivorbind de cei din Transnistria, ceea ce prin forța împrejurărilor pe care le-am amîntit — s-a pierdut. Populația care pleacă pe cinci, șase luni, unii nu vin chiar cu anii acasă — vorbește cu accent rusec, arhaismul limbii se pierde (cuvintele dacice mai ales). Dureros este că n-am avut acces la limbajul tehnic românesc. Prin forța împrejurărilor operînd cu instrumente tehnice fabricate în URSS le-am

luat eu nume cu tot. În privința acestor sintem descoperiți.

— Sînteți profesor de istorie la liceul românesc din Slatina și participați la alcătuirea primului curs de istorie a poporului român.

— Da, activitatea noastră a început anul trecut, odată cu democratizarea care are loc și la noi. Deci, sectorul învățămîntului public care ființează în regiunea noastră, cred că și sub imboldul dezghețului care se petrece la Moscova, s-a interesat, în sfîrșit, de noi (după 50 de ani) și au venit cîțiva inspectori de la regiune (Regiunea Transcarpatica în care sintem încorporați ar o populație destul de mare, un milion două sute de mii de oameni din care români sint doar treizeci și cinci de mii). Dar pentru a nu folosi manualele din România (cred că sint și ei interesați de asta) care încă nu sint revizuiți după revoluție, s-a hotărît să se alcătuiască un manual propriu, în care să atragem mai mult atenția asupra istoriei locurilor natale.

— O istorie a Maramureșului de la origini și pînă în prezent?

— O istorie a românilor de la origini și pînă în prezent. Marcăm accente, nu schimbăm datele. Sint patru capitale, dacă vă interesează, de la epoca veche la Mihai Viteazul, de la Mihai Viteazul la Unirea principatelor române, apoi Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, în sfîrșit, epoca nouă adusă pînă la zi.

— Nu riscați nimic?

— Nu cred, nu MAI risc, și dacă risc, trebuie să suferă cineva pentru asta.

— Peste Tisa, aici în satele românești din Ucraina, conștiința națională a fost întredînită de profesori, preoți și învățători. Istoria noastră e comună și generală: cadrul se schimbă dar personajele, nu.

— Da, e o ștafetă care s-a transmis. Cu toate că noi lucrăm în condiții mai bune. Școala noastră nu mai este „moldovenescă“ și predarea se face în limba română. Pe timpul meu, româna era limbă străină. Mai este și-acuma. La Ujgorod tocmai s-a înființat secția de Limba și literatura română în cadrul Facultății de limbi străine. Dar noi considerăm că e un succes.

— Oare deschiderea care s-a produs va stabiliza lucrurile? Revoluția română a trecut Tisa?

— Progrese se vād deja. Facilitățile de trecere către România precum și afluxul de români care vin peste Tisa (neamuri mai ales) au învigorat deja limba. Și se mai simte o schimbare: participarea afectivă a elevilor la lecțiile de istorie. Faptul că elevii sint mult mai interesați de Istoria României decît de istoria URSS și-a Ucrainei e un semn îmbucurător. Părinții au și ei o contribuție în asta fiindcă elevii vin pregătiți. E un suflu nou, un entuziasm românesc care mă bucură și mă satisfăce deplin.

— Și Bucureștiul?

— Bucureștiul îl vedem la televizor: doar că emisiunile sint mai slabe ca înainte și răspîndesc un sentiment de nesiguranță pe care nu ne putem sprijini.

— Aveți nevoie de sprijin?

— Avem nevoie de manuale școlare în limba română, de cărți de istorie și de literatură, de tipografii și mașini de scris cu caractere latine și, mai ales, de încredere.

— Sint motive de îndoială?

— Conducerea actuală a României n-a rostit despre noi pînă acuma nici un singur cuvînt.

— Întrevedeți vreo modalitate pentru ca Maramureșul istoric din dreapta Tisei să nu mai fie despărțit de România prin pașaport?

— După cum spunea Mircea Druc, primul ministru al Moldovei, care este un suflet și un român adevărat (așa cum cred că sintem și noi) unirea noastră trebuie să fie în primul rînd o unire spirituală, așezată sub pavăza limbii române și a cugetului românesc.

La Peri

Dealul e blînd, lumînos, învelit în aripi de iarbă, și în vîrf se află crucea ridicată pe temelii vechii mînăstiri de la Peri. Lîngă cruce e preotul, cantorul, șorul țărănesc din Slatina, care cîntă și se roagă pentru pomenirea schimnicilor duși pe lumea cealaltă, nu înainte de a fi ridicat cea mai veche mînăstire din Maramureș, locul primelor scrieri românești. Stau pe iarbă și lîngă mine stă un om. Dcasupra noastră se rotește cerul, cîntecul, coroana unui nuc bătrîn. E senin, clar de toamnă. Sighetul se vede ca-n palmă — case albe, turlele aurite ale bisericilor. Privit din nord, Maramureșul e la fel de frumos cum este privit din sud. O parte a țîntului nu se deosebește de cealaltă și de n-ar fi Tisa și podul, maturile s-ar lipi ca jumătățile unui măr. Un măr roșu, lăsat peste iarnă, în pom. Eu tac, omul tace. Tăcerile noastre sint și ele, tot ca jumătățile unui măr.

Sânziana Pop

stelian gruia

Cu Mircea Ciobanu, la Arbore

Deci, dragă Mircea să rememorăm:
Pe zăpada albă ca un cuget de

prune,
Femeia aceea de-o vîrstă cu timpul,
Femeia aceea cu fintini albastre
Sub fruntea îngurțită de griji,
Femeia aceea sfîntă și palidă
Privind nemărginirea ne-a zis:
Ferți-vă de păianjeni!

Iar noi, cu glasuri catifelate,
Am ris așa dintr-odată,
I-am spus ceva despre credințele

vechi
Și mult mai multe despre

naivitate,
În timp ce păianjenii toți
Ne pindeau ființele fragile,
Tesindu-și pinzele de-argint,
Prin mințile noastre lucide,
Pe ochii noștri visători și cuminți.

Apoi au venit la rînd
Mastodonții poetului Bogza.
Pășeau în șir indian
Purînd Septentrionul
În ochii bolnavi.

Bolnave erau și apele,
Bolnave erau și copacii,
Bolnave erau toate căile,
Ceremonia bolnavă era.

Și boala aceasta endemică,
Într-o pornire geroasă
Tăios ne-a sopțit la urechi:
Păziți-vă de păianjeni!

Și noi, Mircea iarăși am ris,
Vedeam cu ochii minții
O scenă demult pretrecută:
Bătrînul înalt și solemn
Recita într-o sală

Poemul invectivă,
Prea multă exaltare, am zis
Cu șoptă aproape de suier,
Bătrînul nu ne-a văzut
Și nici auzit.

Șcroafa a pus-o la ham
Sîlind-o să tragă risul sinistru,
Spre pomul din marginea ripii,
Unde stătea neclintită,

Muma Pădurii, folclorica.
Și cînd sfîchiuia fără milă
Spinarea dihănciei slute,
Bătrînul ne-a zis abătut:
Păziți-vă de păianjeni!

Nici nu ne-am dat seama, prietene
De puhoiul acela arămiu.
Exodul vulpilor ne-a prins

În lungi confesiuni metafizice.
Veneau din pădurile verzi,
Veneau din pădurile galbene,
Veneau din pădurile negre,

Veneau rostogolindu-se întruna
Veneau parcă aduse de vînt,
Iar cînd se aflau aproape de tot
Cu degetele noastre flămînde

Prin blînde scumpe și moi
Am vrut să le fixăm pe loc
Utilitatea și prețul.

Dar ele s-au depărtat,
Lăsîndu-ne vorbă cu teamă:
E perimat simbolul violenței!

Altmînteri veneam de-a dreptul?
Fugiți de păianjeni! strigau.

Furișindu-se odată cu seara,
Pe sub casele pitite prin vale,
Au venit lupii flămînzii.

Adu-ți aminte, Mircea cum gemeau,
Într-o rătăcire năpraznică,
Iar jarul din ochi

Prevestea invaziei groaznică
Dînspre pașnice dealuri.
Și cînd s-au simțit în siguranță,
Ascunși în umbrele noastre,

Ne-au spus deliranta poveste
Despre turbarea smeritelor oi:
Nimic nu-i mai nociv pe lumea

asta,
Decît timpita ozie în turbare,
A fost finalul de basm.

Apoi blăjinele oi,
Stringînd în tăcere cereul,
Ne-au copleșit cu iubire

Și lina ca un blestem,
Ne-a dat în dar moleșeală
Pe multe decenii bătute.

Noi vă ucidem latent!
Strigat-au în cor drăgălașele,
Atenție la păianjeni!

Și cînd ne-am săturat de scrutare,
S-a desprins ușor ca un fulg,
De pe freca multiseculară

Dracul cel frumos și melancolic.
Îți mai aducei aminte cum arîta?
Statură atletică, eopite lustruite,

Coarne birzolate de sidex,

Tradiționala coadă imbrirligată,
În vîrful căreia suna un clopoțel.
Și noi l-am admirat pe rînd,
Cu gingășie scărpinîndu-l între

coarne.
Iar el, Impielitatul
Ne-a privit plictisit
Suierînd prin strîngăreața dinților

albi:
Ehe! Să vă trec punctea ați venit!
Și Doamne cum am mai ris!
De hohot ne tremurau cămășile.

Dar el impasibil ca un gopar
Și-a făcut rost de pensulă și de

vopsea,
A muruit bolta cerului cu noaptea,
A lipit pe ea puizerie de stele,
Apoi a grăit nostalgic:
Rizi, tu rizi, Harap Alb

Și uși că demult sint erou pozitiv!
Salvați-vă de păianjeni!

Mistreții s-au ivit odată cu luna.
Pe coamele lor zbrîrlite,
Lucea rășina mirositoare.
Iar ochii inteligenți și mobili,
Prinos aduceau de iubire,
Prințeselor nemişcate de mahala,
Lui Ossian insetat de paloare

lividă
Și multor poeți
Chinuiți de pirdalnica oftică,
La miezul nopții, ne-au spus

mistreții,
Punct negru va fi în unghiul
zidirii,

Iar voi naivilor miei,
Tociți-vă buza de verb
Și cînd va fi totul gata,
Gîndiți-vă la păianjeni!

La urmă de tot

Au năvălit măștile.
Mii de chipuri strimbe săreau
Într-un dans dirijat de ursari.
Mi-ai spus atuncea, Mircea,
Că nici Francisco Goya,
În Capriciile sale neasemuite
N-a surprins atîta oroare.
Eu n-am apucat să mai zic niște,
Cu toate că aveam răspunsul pe

buze.
Mulțimea de măști ne înghesuia,
Strivindu-ne ritmic și inec
Sub ochii îngăduitori
A două buhe bătrîne

(De ce-o fi buha simbolul
rațiunii?)

Apoi ne-au stropit cu izuri dulcege,
Care aminteau de unele case,
Destul de răspîndite înainte de

război,
Pe străzi mai lăturalnice.
Nu mai aveți scăpare, ne-au zis

Măștile toate la unison,
Curînd și Afrodita de Milos
Va fi învăluită total

În izul caselor cu felinare!
Pe dracu'! le-am răspuns,
Trebuie să vină Cavalatul Biblic,

Cu sulita sa ascuțită
Și praful s-o alege din măști
Și aerul s-o prîmeni pe loc.

A fost împlinire de gînd,
Triumfal a venit Cavalatul.
În loc de coif purta

Un fes pestriț cu ciucur.
S-a pupat pravoslavnice pe gură,
Cu fieceare mască.

Apoi privindu-ne peste umăr
A grăit plictisit și rece:
Lăsați-i să umble un timp,

Căleți pot fi și la anul!
Acuma haideți în poiană,
La iarbă verde

Și să întîndem hora cea mare
Curînd s-a făcut tăcere
Și drept în unghiul zidic
Păianjeul grăit-a:

Dar cine vă credeți voi, bă?!
Doar ea sint buciul pămîntului
Cu mila mea vă pedepsese,

Gugustănei de prisos!
De-ar fi nevoie de voi,
Altfel ar curge povestea.

Și noi, Mircea n-am ris de loc,
Fior ne-a intrat în făpturi,
Simțeam pe-aproape Calul de Foc

Tăind în două noaptea.
Și a trecut ea un fulger,
Orbindu-ne pentru o clipă

Și lupi de foc l-au urmat,
Cu urlete prelungi,
De temeri vestitoare.

Arbore, august 1988

dumitru

matală

ALTERNATIVA

Astăzi. In sfârșit, astăzi. Poate, cel mai tirziu, miine, dar asta ere doar încă o posibilitate, de rezervă, pentru orice eventualitate. Te mai poți l'psi, citeodată, de prudent-înțeleptele căi de retragere, mai cu seamă cind ai toate asigurările că nu va fi nevoie de ele. Nu presupuneri și nici preziceri oraculare, decretate după consultarea de horoscoape sau a clemenței divine, ci pur și simplu date științifice, riguroase, dobindite, firește, prin îndelungi cercetări de laborator. Așa că nici cea mai îndărătnică realitate nu mai avea incotro, trebuia să se supună și gata. Potrivit unor asemenea verdicte fără drept de apel, orice aminare, fie și piră miine, acum era de-a dreptul exclusă. Tot așa cum orice tentativă de a nu accepta sorocul era dinainte sortită eșecului. Nici nu mai ai prea multe de făcut atunci cind este totul prestabilit, catalogat, incopiat, iar ție nu ți se trimite decit un singur ordin : executarea.

Așadar, astăzi. Ca să poți pronunța cuvintul asta, ca pe o sentință rămasă de multă vreme definitivă dar uitată după aceea, strategic, pină la dezvoltarea termenului convenit, a fost într-adevăr nevoie de nume-oase trăiri intermediare. Să-ți drămuiești așteptările, să-ți camuflezi nerăbdările, să-ți înfrinzi răbufnirile — totul pentru a nu mai brusca și tu, nedibaci, mersul evenimentelor, ieșite și așa dintr-o mătăcă prea strimată. Nu-ți trebuia nimăru' gestul tău de curaj infantil. Adică nici vreo demonstrație, de unul singur, ne coridoare, nici năvălire grilului-revendicativă peste vreun demnitar. Mai înainte poate că da, cu vreo două-trei luni mai devreme. Cind ai fi putut ieși de-a binelea, nu pe coridoare sau prin cabinete, ci laolaltă cu alții, necunoscuți, ca să vă oferiți de bună voie piepturile și brațele — goale. Nici atunci n-ar fi asteptat nimeni gestul asta de la tine, l-ai fi pretins însă tu. Știai foarte bine că, dacă era ceva de făcut, asta era singurul lucru, dar in același timp și la fel de bine știai că n-o să-l faci. Așa că nici mai tirziu nu ți-a fost chiar așa de greu să-ți încorsetezi nerăbdările sau violențele sau ce-or mai fi fost ele.

Incă o dată deci și de la început : astăzi. Dar nu pentru că ai fi decis-o tu, scadența, ci pentru că trebuia să vină, fatal, odată și odată. Tu n-ai provocat nici de data asta nimic, așa cum nici n-ai fi putut întâmpla, chiar dacă ți-ar fi s'at în puțință. Simple de tot, operatiile cele mai blajine pot arăta că nici altă dată nu prea te-ai rezeșit să ridici stavile, să croiești baricade, cu trupul ori măcar cu vorbele tale. Te-ai comolăcut într-o așteptare care putea fi, de bună seamă, nerăbdătoare sau explozivă sau revoltată dar era, in cele din urmă, tot așteptare. Ca și acum, îți făceai calcule, riguroase sau aproximative, de-a-deci mereu pronosticuri, în atâtea și atâtea variante încit unul din ele trebuia să se adevărească. In definitiv, ce-ți mai rămîne de făcut decit un oarecare calcul, o socoteală timidă, capabilă să-ți lase măcar impresia că te-ai împotrivit într-un fel ? Asta pentru că termenele le stabilesc oricum alții. Și pentru că niciodată, se pare, socoteala fiecăruia dintre noi nu se po-

trivește cu nimic, oricît am încerca s-o imblinzim in favoare noastră.

Cite ceva totuși parcă tot ai făcut, in ciuda faptului că știai dinainte și din alte situații rezultatul. L-ai fi știut, adică, dacă te-ai fi gindit, o clipă măcar înainte că pină și cele mai sigure investiții pot avea, fie și numai teoretic, o dublă perspectivă. Cum însă tu n-ai judecat deloc in alternative, nici nu te-a descumpănit apoi repetarea lor imprezvizibilă. Te mulțumiseși de mai înainte să cîntărești lucrurile pină la un singur punct, așa că cel de al doilea, care se tot adevărea mereu, venea de fiecare dată pe locul doi. Ne poate oare obliga cineva să gindim ambele sau mai multe variante cită vreme re dorim una singură ? Cel puțin așa judecăm pe atunci, într-o vreme cînd îți place să crezi că parcă tot ai făcut cite ceva. Abia după aceea, mai tirziu, pesemne și cind ai văzut că pronosticurile definitive nu prea se imbulzeau să se confirme, te-ai hotărît să despătorești, la alegere, mai multe posibilități. Or, cind ai înaintea ta, deschise, citeva drumuri și poteci, toate la fel de plauzibile și fiecare ducînd undeva, nu-ți mai rămîne decit să aștepti. Pină cind una din ele tot o să se apropie mai mult decit altele. Era măruntă ta răzbu-nare destrăbălat-democratică, după ce despotismul unei singure opțiuni nu dăduse roade.

Așa că asta faci și acum : aștepti. Puț consecvent in aplicare și singura șansă care ți-a mai rămas, intactă, după ce pe celelalte le-ai epuizat, una cite una, nesigur însă la fel de consecvent. Același lucru l-ai făcut, in fond, intotdeauna, adică ai atunci cind îți spuneași că va trebui, totuși, să faci ceva. Ți-ai retezat gospodărește toate șansele ce ți se deschideau, misterios, înainte, ca să nu mai stea chiar atîtea necunoscute in calea ta. Și ca să simți, pesemne, pe pielea ta cit e de veridică zicala, este de preferat să-ți pară rău că ai făcut un lucru, decit să-ți pară rău fiindcă nu l-ai făcut. Un principiu pe care și acum îl aplici, benevol însă și resemnat, prin acea așteptare de tine singur impusă, prin acel termen ultim, astăzi, pe care nu tot tu l-ai fixat însă n-ai avut incotro și l-ai acceptat. Este se pare, și resemnarea bună la ceva. Te convinge cu mult înainte să fii de fiecare dată mai răbdător, îți face mai toate așteptările, oricît ar fi de nestăpînite, mai suportabile. Te și învață, nu de puține ori, să-ți iei cit de cit o revanșă pentru așteptările și scadențele astea, prin evocarea detaliată a tuturor etapelor parcurse, de bunăvoie și cu propriile mijloace, pină acum.

Parcă ce mare lucru ai comis, in fond, alte date, atunci cind ai fi putut interveni hotărît, energic, pe-a-ici-nu-se-tre-ce și gata ? Nu-i nicidecum un rechizitoriu, nici măcar o tachinare colegială, e doar o întrebare pe care e bine să ți-o pui tu însuși mai înainte de a ți-o pune alții. Nu strică să-ți mai pui și singur întrebări din cind in cind, e profilactic, e sănătos, însă nu te scutește nici asta intotdeauna de surprize. Dacă ne-am lua după număr, frecvență, grad de dificultate și indiscreție, poate chiar ai merita feliicitări pentru neîndurarea cu care te-ai supus exorcizării. De cite ori nu s-a intimplat însă ca după

aceea să ți se pună cu totul alte întrebări decit acelea pe care le prevăzușezi tu ! Ca și cum pină atunci n-ai fi făcut altceva decit să fluieri a pagubă, nepăsător. De data asta, totuși, părea să fie cam altceva. Învinuiri de genul asta, cu „mare lucru”, cu „pe-aici nu se trece” nu se pronunță nici ele chiar așa, fără nici o justificare. Ți trebuie și pentru asta o hotărîre, o energie, cu atît mai mult adică cu cit nu le-ai avut atunci cind ai fi putut îndeplini ceva cu ele. Dar, odată ce te-au nescotit, o calitate sau alta, tocmai cind ar fi trebuit să-ți sară in ajutor, cel puțin apoi, la ceasul spovedaniei, să te slujească cu prisosință. Măcar acum, interogatoriul asta, să fie un adevărat examen, e-li-mi-na-to-riu, și nu doar un simplu colocviu recapitulativ.

Tot așa s-ar putea spune și pentru alte date, cite ceva, prin urmare cit mai puțin. Ceva care n-avea cum să fie vreodată prea mult, însă nici nimic nu s-ar fi putut imputa că este. Ca să nu-ți poată reproșa cineva, mai bine zis nimeni, dar absolut nimeni, că n-ai mișcat nici măcar un deget ; ori că nici n-ai tresărit, fie și de surprindere, la năvălirile viiturilor. Așa că și de data asta l-ai mișcat, in cele din urmă ; cu precauție, cu sfială, cu nesigurantă, ca pe un mădular fracturat și de foarte multă vreme nefolosit. Te-ai și cîntit, într-un fel, adică nu și din loc, in tine însuși te-ai zdruncinat, era oricum o cale de a spune că ieși in împinarea soartel, nu că te lași fâvălit de ea. Dacă te-ai fi și zbuclumtat o idee mai mult, pentru public, ar fi reieșit, cine știe, că te împotrivesți cu cerbicie. Parcă n-au fost atîția care, la vremea convenită și la momentul oportun, au ieșit exact unde trebuia, laolaltă cu ceilalți, nu ca să-și ofere și ei piepturile sau brațele, ci ca să scandeze, de pe margini, să-l sustină, să o-vă-ți-o-ne-ze. Că pină nu de mult ovaționaseră cu aceeași inflăcărare o simplă prezență, n-avea prea multă importantă. Se potrivec aplauzele la fel de bine și cu persoane fizice, și cu principii sau noțiuni teoretice. Un adevăr pe care, dacă pină atunci nu-l știuseși niciodată ca lumea, acum îl învățaseși temeinic, in sfârșit. Cam tirziu totuși și nici cu prea mare folos, ai zice, pentru că tu nu fusesseși nicicind omul pietelor, al străzilor, al tribunelor. Uite că nici al coridoarelor nu te descopeai, ca să se cheme că nici tu nu ce-dezi chiar așa ușor, ești consecvent adică pină la capăt.

Ar urma, in cazul asta, să dezvoltăm o altă chestiune, nu tocmai simolă nici ea : ce fel de om ești tu ? Unul oare, probabil, își face un titlu de mîndrie din infirmitatea comodității lui. Se poate oare trăi la nesfârșit, o viață de om, in temeiul aceluiași cod al consecvenței, incuait într-un birou și in tine însuși ? Cu cheia răsucită in fiecare broască de cite sapte ori ? Iar îți pui întrebări, nemiloase, de bună seamă, dar și suportabile, cită vreme n-au decit un singur răspuns. Iar îți potrivești comparații cu alții, cu ceilalți, ca să scapi firește de cele cu tine însuși. Dacă n-ai ieșit atunci nicăieri nu poartă vina nimeni dintre ceilalți. Și dacă te întrebii cu atîta necruțare ce fel de om ești nu înseamnă că trimiți și degetul, acuzator, într-o direcție precisă. Te justifici, de fapt, in felul asta, te fofilezi că, zăvorît in tine cum ești, nu puteai construi baricade din trupul și din strigătele tale, că tot in tine le-ai prăbușit, din tăceri. Multe se pot ascunde in spatel unor asemenea tăceri neclintite. Si dezacordul și revolta și disprețul și dezlănțuirea. Singura deosebire este să nu ți le mai cunoască nimeni altcineva. Poate nici tu însuși nu ți le mai cunoști cu timpul, ajungi adică să nu le mai deosebești una de alta. De aceea, pesemne, nu-ți mai receptezi nici impulsurile care te îndeamnă totuși să și sari, din cind in cind, afară din tine. Trasă mereu către linia minime rezistențe, consecvența se confundă și ea din ce in ce mai bine cu lenea.

O singură soluție ar mai fi fost posibilă, pentru a nu te judeca cu atîta severitate : tentativa de a recupera. Nu, nu era deloc

fericită sintagma. Cum așa — să recuperezi ? Ar însemna, mai intii de toate, să-ți dai cit mai repede seama ce anume ai pierdut — un moment, un tren, o șansă — ca să poți după aceea să alergi din răsputeri după ele. Să fi dat undeva fuga și să-ți fi depus in scris adeziunea. Să fi cerut așadar ajutorul unui prieten, unui (ne) cunoscut care pesemne și el își căuta in același timp un loc pentru propria sa adeziune. Să-l fi și obținut, in cele din urmă, și să-ți vezi, a doua zi, textul in colonat — inghesuit — încercuit, impreună cu multe altele de același fel. Sau să fi luat cuvintul, altundeva, să te fi ridicat in picioare și să te pronunți răspicat, inflexibil, in-to-le-rant. Și pină să ți se dea, cuvintul ăla, să stai o vesnicie cu două degete sus, fluturindu-le pe deasupra tuturor celorlalte degete de muș, înălțate și ele. Sau să fi acceptat o propunere, o solicitare, ceva, de a fi ales într-una din înghetările astea noi, onorific sau chiar activ, apar intotdeauna o sumedenie de ciuperci după. Să fi făcut eventual tu însuși propunerea, dacă din altă parte intirzia să vină. Parcă prea multe posibilități, la alegere, și parcă prea darnic oferite, pe tavă. Nici nu știai dacă merită osteneala de a întinde mîna, la intimplare. Pentru că știi, in schimb, altceva : un tren, un moment, o șansă, odată pierdute, dacă le-ai pierdut cu adevărat, nu mai pot fi prinse din urmă. Niciodată nu se mai poate recupera nimic.

Așa că acum aștepti. Aștepti fiindcă tot nu ți-a mai rămas altceva de făcut, izbîndirea aceluia termen ultim, astăzi, pe care nu tu l-ai stabilit, însă l-ai prevăzut, oricum imparțial. O anume obiectivitate se cam impune, de fiecare dată, chiar atunci cind in joc este persoana noastră. Dacă n-ai fost in stare să faci trotuarul, nici piața, nici coridorul, o să faci in schimb anticameră. Astăzi, cel mai tirziu miine, vei fi chemat, invitat într-un fotoliu și chestionat, con-sul-tat cu alte cuvinte : ce-ai zice dacă, Asta ca să se cheme că, ia-lă, pină și într-o problemă delicată ți se cere părerea. Și : desigur, instituția va suferi o grea pierdere, dar va fi, sperăm, in avantajul dumneavoastră. Asta ca să fie și tacitul complet, orice despărțire definitivă cere lacrimi și bocete și suferință. Ție nu-ți va mai rămîne nici atunci altceva decit să te porți ca și cum, într-adevăr, ești de aceeași părere și vei accepta propunerea ca pe propria ta dorință de realizare : de redresare ; poate și de penitiență ? S-ar putea să și fe cite ceva din astea toate in așa-zisa ta dorință. Cite ceva, ca intotdeauna, ca să nu fie cumva vreodată prea mult ori destul . Va fi, la urma urmelor, o consecință logică a ceea ce tu însuși te-ai învrednicit să întreprinzi pină atunci. A lungului sir de așteptări in care incap atît de bine de toate, incit nici nu există nerăbdări capabile s-o împingă pe vremea din ele mai in față, cel mult o programare, o escrocherie de termene și date prestabilite, numai așa poți spune că te-ai pregătit într-un fel să le întimpli.

Ca să constăți, după consumarea sorocului acordat, că ar fi fost eventual nevoie de altele, mai largi, mai generoase, sau că te puteai lînsi cu totul de ele. Ceea ce ți-e dat să se int'mple se int'molă intotdeauna și dinadins undeva in spatel lor, al tău sau al oricărui calcule și esalonări prăvăzătoare. Isi face nur și simplu de cap după cine știe ce alte reguli, misterioase, sau după nici una, neștiută de nimeni. Si acum, de pildă, la fel. In pofida nenumăratelor tale previziuni și verdicte și ultimatumuri, științifice sau definitive, lucrurile se hotărîseră deja, fără să te consulte cineva, și, mai ales, la o dată despre care n-aveai nici cea mai mică idee. Poate chiar ieri, poate alaltăieri sau cine mai știe cind — oricum nu mai avea nici o importantă. Și atunci nu-i mai cuminte oare să nu complicăm intruna in atîtea termene, toate irevocabile, ci să-l tot împingem, pe cel cu adevărat ultimul, cit mai departe de noi, pină dincolo de limita pe care nici n-am dori s-o cunoaștem vreodată ?

daniel pișcu

Marele Zid

Esti
o mare gospodină.
Esti
Marea prieteană
și vecină.
Esti
Marea iubire,
dar nu esti
Marele Zid.

Să închizi focul

Să închizi focul
(eventual într-o sobă)
să-l con-stringi
să nu-și risipească talentul,
căldura...
să-l forțezi să se mobilizeze
într-o singură direcție
cum ai forța cuvintele
(pe care le legi de cuvinte)

să intre in acest poem
pentru ca apoi
după ce le-ai scris
după ce fapta a fost consumată
și te-ai epuizat
rămînd un pumn de cenușă
o incinerare

după ce ai fost treaz o zi întreagă
să te întreb
oare eu sint cel care dorm ?
oare eu sint mortul acestă ?

Fugă

Gata, fug, ajunge cu inertiă
vreau să fii ca o aerotermă
a propriului meu spațiu
a propriului meu trup
a propriului meu gînd...
să mă dezbrac ?
Să las in urmă cuvintele ?
Si să mă trezesc
de-odată cu aripi (de aer)
ca să văd Dumnezeuul meu
care și el se innoiește mereu ?
Fug, și nu-mi aduc aminte
de fugă decit fugind.

Adică

Repetiția este mama învățării
adică
Repetitio mater studiorum est
adică
dacă va mai ploua o dată
nu va mai fi secetă
adică

dacă se va mai naște un copil
perpetuarea speciei va fi asigurată
„adică”
înseamnă ce s-a spus
sau
ce se va spune...

Am primit pachetul

cu prăjituri

Mamă, am primit
pachetul cu prăjituri
și ce mi-ai mai trimis,
Mamă, am ce minca,
am cu ce servi mușafirii,
Mamă, ca și cind îți scriu
din armată...

Mușcata

Era o mușcată pe pervaz
geamurile erau transparente
prin fereastră se făcea aerisirea
și se vedea frumoasa natură.
Sprijinită de pervazul ferestrei
între-deschise
o femeie respira aer proaspăt.
Ea era mușcată la una din buze...

Întâlniri revelatoare la București

O delegație de scriitori și profesori italieni a participat între 17—21 octombrie la seminarul de literatură italiană „40 anni di narrativa italiana“ (40 de ani de narativă italiană). Organizată de Institutul Italian de Cultură în colaborare cu Ministerul Învățământului, Universitatea din București și Uniunea Scriitorilor, manifestarea s-a desfășurat în zilele de 18 și 19 octombrie în aula Odobescu a Universității.

O parte a delegației, invitata expresă a Uniunii Scriitorilor, a întâlnit personalități elocvente ale vieții culturale românești.

Ora de discuții cu profesorul și directorul revistei „Manuscriptum“, dl. Petru Creția și colaboratorii săi, la cafeaua literară, s-a dovedit a fi prea scurtă, ea reprezentând doar simbul unei viitoare colaborări necesare care, concret, va permite studierea unor manuscrise din Biblioteca Marciana din Veneția, susținută practic de doi dintre invitații noștri, prof. Vittorio Strada, de la Universitatea Ca'Foscari și prof. Gino Benzoni, de la Universitatea din Veneția, precum și a altor prețioase manuscrise inedite de la Biblioteca Vaticanului, înlesnită de profesorul Sante Gracioti de la Universitatea La Sapienza din Roma.

Necesare s-au dovedit și colaborările din revistele românești și italiene, colaborări directe și revelatoare pentru viața culturală italienească, deschiderea spre realitatea italiană reprezentând, de fapt, o îmbogățire și o diversificare „aggiornate“.

În acest sens, directorul revistei literare „Luccafărul“, Laurențiu Ulci a vorbit despre ultimele prezențe italiene: semnarea unui eveniment editorial, traducerea studiului „Eminescu o dell'Assoluto“ al cunoscutei profesoare Rosa del Conte (în trad. lui Marian Papahagi) și a poemelor traduse din volumul „Lavorare stanca“ precedate de o concentrată receptare a operei pavesiene, azi, în Italia. Revista „Secolul XX“, ultimul număr, a publicat un studiu al prof. Vittorio Strada, oaspetele nostru, despre Boris Pasternak. Din discuțiile avute cu dl. Ulci, a reieșit foamea de informație directă, la obiect, imediată și lipsa acută de abonamente la reviste de specialitate și cotidiene de prestigiu precum și colaborarea mai concretă și imediată a scriitorilor români la revistele italienești.

Alături de colaborarea la revistele literare românești, se face simțită colaborarea, nu întotdeauna avantajoasă din punct de vedere financiar, pentru scriitorii italieni, și la viața editorială. Multe din operele ce nu au putut fi traduse în ultimii 15 ani, împiedicate să apară de cenzură (cum ar fi „La storia“ di Elsa Morante și altele), de lipsa de valută necesară pentru plata forfait-ului sau de lipsa de informație, vor putea să apară de acum înainte și asta și datorită autorilor italieni care renunță la suma forfetară plătită în valută.

Doi dintre oaspeții noștri, scriitorii cunoscuți și apreciați în Italia, și foarte traduși în alte țări, este vorba de d-na Giuliana Morandini și dl Giampaolo Rugarli, vor putea fi cunoscuți și de ci-

torii români. Romanul „Caffè Specchi“ urmează să apară la editura „Univers“ în vreme ce „Il nido di ghiaccio“ va fi publicat de „Cartea Românească“. La aceste volume se pot adăuga și altele semnificative oferite „de Editori Mondadori“, o minunată editură care a renunțat la dificila clauză contractuală a plății forfait-ului în valută. Le mulțumim tuturor pentru înțelegerea arătată în acest moment de trecere dramatică pentru că astfel se participă concret la eforturile părții române la difuzarea culturii italiene în spațiul românesc.

Contactele directe și eficiente cu editori și traducători, mai puțin cu scriitorii români, a căror operă încercăm să o facem cunoscută publicului italian și a căror prezență ar fi fost mai mult decât necesară la întâlnirea care a avut loc la Uniunea Scriitorilor, vineri 19 octombrie, orele 17, au fost îmbogățite și de informarea specifică și concretă de la întâlnirile cu Ministrul Culturii, dl Andrei Pleșu sau cu Secretarul de stat

de la Ministerul Învățământului, dl Marian Papahagi.

Regretăm și cerem scuze domnului prorector Constantinescu al Universității din București precum și domnului Mircea Angelescu, director al Institutului „G. Călinescu“, și d-nei Corina Popescu, precum și colaboratorilor institutului de a nu fi putut onora întâlnirile solicitate, din cauze obiective, și sperăm într-un sprijin viitor prompt și eficient.

La „programul de lucru“ al delegației s-a adăugat o binemeritată și frumoasă vizită la Peleş precum și un tur de capitală care evident a trezit interesul pentru o viitoare cunoaștere a acestui oraș, a cărui rană arhitectonică, centrul civic, a fost simțită și trăită ca atare de oaspeți.

Vizita, în ciuda unor contratimpuri regretabili, a relevat dorința noastră de existență, într-adevăr, dramatică, dar autentică.

Mara Chirișescu

efect de ecou

O urmă a trecutului întunecat: Zeama de religie

Zilele lui decembrie 1989 s-au încrustat cu litere de aur pe răbojul timpului istoric al poporului român. Pînă atunci, săptămînile de post îndătinat au fost înnegrite pînă la oribil prin multiplul renunțării de tot felul impuse de dictatură pe un fundal de disperare. Pe de altă parte, epoca începătoare s-a dovedit iluminată de darul Duhului Sfînt care insuflă pe prooroci și transfigurează pe martiri. Asemenea unei paruzii a învierii oaseilor uscate din cîmpul lui Ezechiel, poporul român s-a ridicat ca frunza și ca iarba să-și cucerească libertatea, adevărul social și demnitatea europeană.

Ca semn al unei asemenea prezențe în cadrul noului Ierusalim românesc îl constituie, poate cea chemare inconjurătoare, dar obsesivă, invocarea ei: „Dumnezeu este cu noi!“ Trebuie să recunoaștem că prin această expresie ne deosebim enorm de lozincă anilor '50, care se folosea de orice și de orice, pentru a atinge scopul intronării comunismului la noi și în lume. Mă gîndesc la forma „tovarăș de drum“, devenită atunci chiar titlul unui roman, tradus și la noi, de tristă aducere-aminte. Pînă într-atîta fuseseră silnice sufletele oamenilor încît și Dumnezeu trebuia să fie confiscat, dacă nu cu totul, înălăturat din contemplația vieții umane. Într-o invocare creștină, pe care o știm din dimineața existenței și de pe buzele mamelor noastre, zicem „Doamne, ajută-ne!“ Această însemnă, evident, infinit mai mult decât invocarea utilitaristă și exterioară a prezenței Lui sau chiar decît o manipulare de-a dreptul magică.

În fond, dincolo de imperfecțiunile năzuinței după ajutorul divin, jertfa supremă a noilor eroi ai Libertății a însemnat în primul rînd o slobozire lăuntrică a întregului domeniu spiritual. Pentru a se ajunge la recăpătarea și purificarea lui, urma ca ideologia marxist-leninistă, impusă într-o parte a lumii contemporane prin intermediul instituțiilor ateiste militante, să fie înlocuită cu opțiunea liberă a religiei. Aceasta se impune cu atît mai

mult în cazul creștinismului, treapta de sus și unică a năzuinței după adevăr și iubire plină de har.

Pentru a reveni acolo de unde tancurile silniciei și ale minciunii au impus în sufletele oamenilor vidul spiritual, era de așteptat ca noua realitate de la noi să însemne studiul religiei în școală, preoți în armată, în spitale și în pușcării, o presă cotidiană cu viziune creștină etc. Și sferile înalte ale culturii noastre, precum aceea a nemuritorilor Academiei Române printre care se află acum și gînditorul de cerință europeană — P.C. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, ar fi avut de cîștigat din noua orientare.

Totuși, astăzi, după mai mult de nouă luni de la revoluție, încă se observă o lipsă de decizie pe calea cea nouă, care trebuie redescoperită generațiilor mai tinere. În locul unei atitu-

dini clare și soteriologice, lucrurile se mențin la nivelul tatonărilor colective, permanentizîndu-se astfel o atitudine nejustificată. Ascultătorul lecțiilor de istorie a religiilor din actualul program al Universității din București va afla etape de căutare religioasă din alte timpuri și locuri, i se vor arăta, desigur, forme insolite de evlavie și existență a sacralului. Totuși, în stadiul actual al formației intelectuale din largul societății noastre, greu se va desoperi drumul și valoarea unică a monoteismului absolut în cadrul general al evoluției religioase a umanității. Aceasta este, se pare, și critica pe care unii o aduc cercetărilor în specialitate ale lui Mircea Eliade.

La acest nivel al sacralului și al sacralizării, care nu ajunge întotdeauna la Persoana coborîtă în lume spre a o cucerii pe ea, se rămîne și în alte privințe. Astfel, unii își aduc aminte de dărîmarea bisericilor și o condamnă tardiv vehement. La liturghie însă nu participă, deși acum săptămîna de lucru are numai cinci zile. Uneori sînt împiedicați să o facă, de vreme ce majoritatea mitingurilor și a adunărilor populare se programează încă duminică, după ora zece.

Alteori religia a devenit un preambul la programul electoral. Din vehemența cu care este criticată trăirea religioasă strămoșească din trecutul apropiat se asigură reabilitarea din greșelile politice proprii și siguranța dobîndirii unui scaun în noile așezări obștești de după 20 mai a.c.

Este uimitor să constăți că majoritatea periodicelor de cultură sau de învățămînt nu cuprind nici un fel de tematică religioasă. Mănăstirile și bisericile credinței ortodoxe continuă să fie prezentate numai ca „locuri istorice“, ca monumente de piatră. În multe cazuri, ele sînt înlocuite cu casele scriitorilor. Ba chiar Biserica, privită ca instituție, și Dumnezeu sînt ortografiate de multe ori cu inițială mică.

Și vechile manuale, din timpul defunctei dictaturi, vorbeau despre Dosoftei, despre Varlaam etc., dar omiteau să precizeze că este vorba despre cîteva figuri marcante de mitropolii. Același lucru se făcea cu titlurile și cu copertile cărților bisericesti, fără să se treacă la arătarea conținutului lor religios. Se pare că nu sîntem prea departe de aceste timpuri, atunci cînd se aprind astăzi luminări întru cinstirea eroilor Libertății, dar neînsoțite de semnul Sfintei și mîntuitoarei Cruci.

Imaginea vizuală cotidiană a acestei frici de religie ni se pare că o oferă acea ședință a corpului nostru legislativ, transmisă prin televizor, în care nimeni nu a răspuns la creștinismul salutar de „Hristos a înviat!“.

În realitate, tinărul zilelor noastre are nevoie de educație religioasă. Aceasta este mai mult un drept al lui decît unul convenit părinților și statului. Este armătura lui sufletească în vîltoarea vieții, care poate avea diferite surprize. Se știe că într-un fel au suportat blestemul pușcăriilor din trecut cei care au trăit credința religioasă și în altfel, ceilalți.

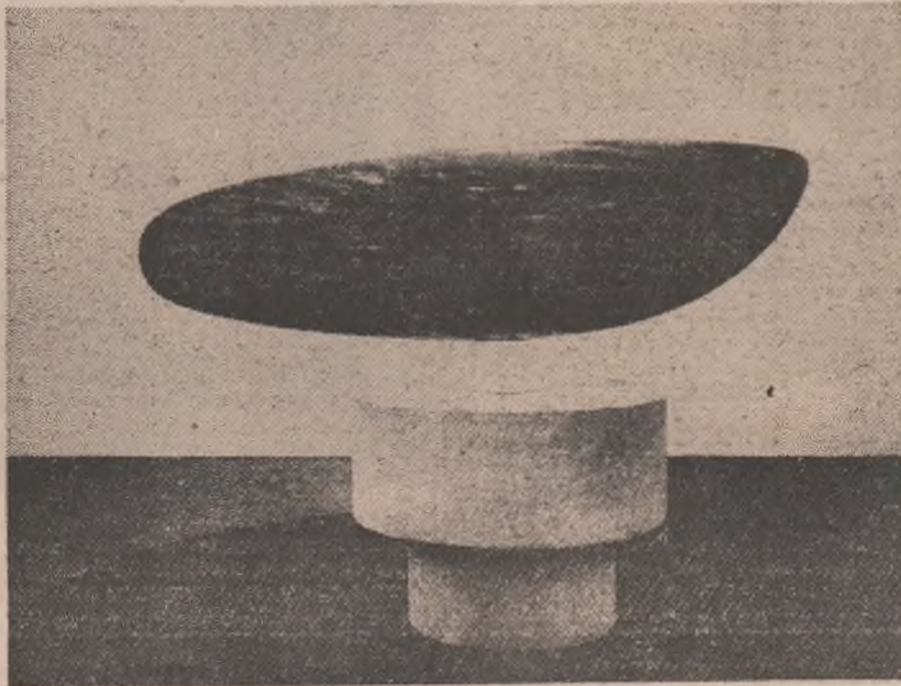
Societatea însăși necesită intervenția adevărului și al moralei creștine cu sentimentele ei de iubire a aproapelui, de sinceritate în relațiile sociale, de respect al bătrînilor, de muncă cinstită.

Ca un prim remediu al golului spiritual de astăzi, preconizăm transmiterea unui ciclu de cateheze prin intermediul Televiziunii. Asupra necesității predării religiei în școală nu mai vorbim; ea e evidentă.

După eșecul total și învederat al ideologiilor de extremă dreaptă și stîngă, începutul mileniului al treilea nu cunoaște o altă formă de conciliere a raporturilor dintre indivizi și dintre popoare decît mesajul dumnezeiesc al Evangheliei.

Este cazul să luăm aminte asupra importanței acestui adevăr, astăzi, la vremea potrivită.

Pr. dr. Gheorghe I. Drăgulin

Necropole și cimitire

În romanul „Grădinile Finzi-contini”, Giorgio Bassani pune în discuție, printr-un dialog între două personaje, o problemă fundamentală privind situația omului față de moarte:

— „Tată, întrebă Giannina, de ce mormintele vechi sînt mai puțin triste decît cele noi? (...)”

— E simplu, răspuse. Cei care au murit de curînd ne sînt mai apropiați și din cauza asta ne sînt dragi. Etruscii însă, vezi tu, au murit de atîta timp — (...) — e ca și cum n-ar fi trăit deloc, ca și cum ar fi fost dintotdeauna morți”.

Pasajul, deși nesemnificativ în ansamblul cărții, capătă o semnificație

esențială prin decupare. Răspunsul este însă expedit în raport cu gravitatea intuiției cuprinsă în întrebare și se cere puțin nuanțat. Detalierea sa intră sub incidența arheologiei unde contactul cu morții este, dacă nu cotidian, oricum foarte obișnuit. Cercetarea necropolelor constituie o activitate uzuală a arheologului și ea nu induce nici un sentiment de exasperare existențială. Însăși denumirea complexului de morminte arheologice mută problema morții din zona panicii în cea a pașnicei socializării. Necropolă nu înseamnă în limba greacă decît nekros polis, adică cetate (oras) a morților. Lucrurile sînt aici definitiv așezate, sustrate accidentalului și fatalității. Cei care au murit demult ies din sfera de referință și de înțelegere a biologicului din isteria degradantă a visceralității și rămîn incoruptibili ca însăși materia geologică. Ei sînt transferați din organic în cultural, devin semne ale spiritului paradigme ale civilizației și nu mai stîrnesc decît emoții intelectuale. Integrarea lor în elementar ajunge a fi de neță încît dobîndesc gingășia pietrei în varianța ei marmoreană. De așafi memorial de funcțiile vieții, mereu pîndite de coruptibilitate și alterare, morții arheologici sînt struc-

turi artistice, schelării de calciu al căror alb patinat intră mai curînd în categoria subtilității limbajului plastic decît în cea a reziduului organic. Ei mobilizează nu doar memoria istorică, atît de complexă prin traseele ei imaginative, ci și reflecția speculativă. Spaimea, oroarea de degradare, nu mai există ca elemente de relație, fapt care îi scoate în afara oricărui scenariu escatologic. Existența lor nu este marcată de semne exterioare și chiar dacă este marcată ele nu mai spun nimic pe linia unor legături active cu cei lăsați în urmă. Ei sînt niște morți în sine, neutri, și nu exprimă rupturi în planurile existenței. Morții arheologici sînt anonimi și fără urmași, sau cu urmași de principiu și nu de fapt. Iar principiile pot genera emoții exclusiv în zona intelectului iar nu reacții afective propriu-zise. Moartea își pierde astfel funcția angoasantă primind o fundamentală funcție artistică sprijinită, ca orice creație, pe un perfect echilibru, pe o superioară adecvare la material, pe o subtilă știință a proporțiilor și pe un sever laconism al expresiei. Tehnica ei este cea a ciopririi din sculptură, adică aceea a detașării formei prin eliminare. Pe lîngă expresivitatea în sine, gratuită, morții arheologici au și o maioră funcție informativă. Acești cetățeni ai necropolelor nu sînt niciodată singuri și niciodată înimplători. Ei alcătuiesc structuri mai ample, închise sau deschise, care permit lecturi cronologice și (sau) spațiale. O anumită poziție a corpului, a picioarelor, a miinilor, orientarea în funcție de punctele cardinale, colorarea cu diverse substanțe, inventarul domestic sau magic sînt tot atîtea semne ale unui adevărat alfabet care îi aduc demn și activ în cîmpul culturii. Intervenția într-o necropolă este în afara sacrilegiului, își pierde sensul profanator și intră în aceea atît de specific umană obligativitate a cunoașterii. Relația cu morții arheologici are și o esențială funcție catartică, de exorcizare a însăși spaimei de moarte. Ei sînt atît de vechi, de interminabili, de atemporal, încît sfîrșesc prin a fi priviți nu ca o

Vint
in firele bărbii —
om singur : ai atîtea străzi...

fază din viitor a fiecăruia dintre noi ci ca o etapă rezolvată în imemorial, depășită și refuțată. În prezența lor sînt excluse nu numai emoțiile primare ci și sentimentele superioare cum ar fi al tragicului, de pildă. Acești morți sînt esențiali, eliberați de orice artificii ceremoniale, de instinctul de posesiune și de alte poveri circumstanțiale. Starea lor este pură, definitivă, și absolută.

La antipodul morților arheologici sînt morții, să le zicem așa, contempo-

rani — locuitorii cimitirelor. Moartea lor este haucinantă, dureroasă, resimțită ca o perturbare fatală a ordinii fireșii. Personalizată, ea nu re-azează ciclic ordinea vieții ci o strică fundamental. Participarea celor din jur este marcată de spaime, reacții afective intense, de structurare și isterie. Sentimentul dominant este oroarea. Totul stă sub semnul impurității și al expresiei sale ultime — mizeria. Bruscareea perspectivei și intuiția propriului destin exclud posibilitatea detașării contemplative. Biologicul este în alertă, culturalul ocultat și nesemnificativ. Sensul este înlocuit cu crîșă, rea, necesitatea cu fatalitatea iar dezordinea se substituie logicii. Abia acum moartea este resimțită ca amenințare, ca permanență însoțitoare. Sentimentul duratei născut din contemplație este înlocuit cu cel al disperanței nimicniciei. Tihna adîncă și imperturbabilă a necropolei este alungată de vanitatea volubilă, de retorica grandilocventă a cimitirului. Morții arheologici pun în valoare dinamica speciei, morții cimitirelor spaimele individuale.

Răspunsul personajului lui Bassani, sprijinindu-se doar pe vechime, rămîne incomplet. Tensiunea nu este doar între vechi și nou, ci, în primul rînd, între tihna contemplației de ordin cultural și strigătul neajutorat al vieții, al naturii imediate pe care atît o repudia Baudelaire.

Pavel Șuşară

dimitrie rachici

Dezordine,
furie a mea

Creierul se detașează de trup ;
De pe cratițe sare tot mai des smalțul.
Ușor cu urcușul, ilustrați confrăți !
Ascensorul e-n revizie
Și e iarnă și se-ntunecă scările
De la jubirile sparte ; ușor
Cu conștiințele la minut
Prea mult expuse (la dezvoltare pot
părea

Mișcate sau contrafăcute !).
Materia — nu vedeți ? — e moartă de somn ;

Roțile dințate se tocesc
Lor singure insuficiente fiindu-și,
Și cascadele, și dinții ce rid ; măcar
Dacă am pune toți umărul ! Ușor,

Dezordine, furie a mea și-a ? ? ? ?

Din ceasul meu

M-am adăugat substantivelor,
Verbelor lumii.
Din ceasul meu vin să bea
Fluturii apă ; ei spre nemurire mă
poartă — fil-fil-fil !..

Căci decît moartea
Apa
Cu mult
E mai tare !

Amiază fardată

Tu să ai trup de piine și vin
Pentru copiii noștri —
Cej care înoată prin ochiul
Privighetorii.

Îi vezi cum urcă pe firul cîntecului
Pînă la Dumnezeu ? —
Sprinteni, minusculi păianjeni,
Peste munții ratați
Și amiaza fardată.

Detașare

Acest poem
Născut iar nu făcut —
Ce-i pasă lui că eu mor ?
Liber, ride de toți ;
Trăiește liber !

Privirea în urmă

Mă ruginiră și apoi tot ei
Mă cesitoriră ; două ochiuri
Pe față, două pe dos,
Îndelung îmi croșetară-nțeleșul
Și, hătîndu-se, unor jechoase potai
Îmi aruncaseră umbra ; eu stăteam
neclintit

Ca stîlbul de sare
Din legenda lui Lot.
În urma mea, ei ardeau —
Sodome, Gomore.

Orologiile

Orologiile nu mă iubesc,
Pomii m-alungă, eu dinainte știindu-le
Înflorirea și cîntecul ; rîni adinci
Se deschid pe buzele mele
Sub greutatea cuvintelor.
Mi-e teamă de copii
Născuți cu propria lor casă pe umeri
La ferestrele căreia ascultă
Murmurul ploii.

Ei de mici știu să mintă, de mici se
prefac că trăiesc
În tic-tacul vechilor orologii
După plase adinci
De păianjeni.

Forma absolutului

Brâncuși este un mit. O legendă devenirii întru absolut, ca să folosim o parafrază după un gând al unui cunoscut filosof contemporan. Ceea ce avea să buverseze, pur și simplu, starea de normalitate în evoluția artei, puțin după debutul acestui secol furtunos și non-conformist, a fost gândirea plastică insolită a sculptorului gorjean, transplantat în orizontul saturat de experimente al Parisului artistic.

Brâncuși a fost un obsedat de forme pure și îndelung finisate. În spațiu, materia de el modelată intră în aliaj simpatetic cu lumina, aceasta fiind introdusă de sculptor ca element esențial în ecuația formei. Suprafețele polisate pînă la perfecțiune emană reflexe savant compuse, aidoma aureolelor deasupra calotelor polare. De altfel, sculptorul a fost constant preocupat de secretele eclerajului, proiectele sale monumentale, atît cele de la Tg. Jiu, cit și cele (ne-realizate) din India, fiind dominate de ambianța solară, coordonată fundamental în concepția plastică a artistului. Pentru că Brâncuși nu poate înțelege forma și arta lui nici nu poate fi înțeleasă altfel — decît în proiectie cosmică. Este orgoliul creatorului dmiurg, ce-și făurește propriul univers după legi și rigori doar de el tocmită ca depozitar al gestului unic în mliădierea formei din magma materiei.

Ceea ce a adus sculptorul român în arta universală nu este altceva decît redescoperirea simplității, a formei generale, pe care artiștii de oriunde au rafinat-o prin exercițiu milenar. Nu a trebuit să meargă prea departe, pentru a trăi această revelație. Lemnăria caselor gorjene este sculptată în asemenea module sintetice, care nu anulează lizibilitatea formei. Pretextul real este ușor de recunoscut. Brâncuși le extrage din alveola lor ancestrată și le situează în spațiul aerisit al modelului arhetipal, desprins, însă, de orice semnificație totemică sau rituală. În opera lui își dau mina, astfel, civilizațiile asiatice cu cele europene rurale, cu arta negrilor, preluind chiar și elemente ale artei neolitice. O sinteză de o mare concentrație a reperelor formale, ce ne pune în fața unei creații de un larg suflu spiritual. Opera lui Brâncuși nu

este rodul unei fulgerări geniale, ci al unei elaborări lente și chinuitoare, un demers original aflat la capatul unui drum de considerabile acumulări culturale. Cei care se rezumă a vedea în sculptorul din Impasse Ronsin idilica imagine a unui țaran român atins de harul divin, greșesc fundamental. Brâncuși a avut revelația propriului drum, a propriilor rezoluții plastice în urma unui itinerar inițial bazat pe stadii estetice limpezi și cel mai adesea polemice. Proverbiala singurătate a artistului în atelierul său, o solitudine aproape pedantă, era doar scenografia în care se desfășurau servențele acelor întregități, pe care orice spirit activ le trăiește ca pe niște strădării purificatoare. Umorul său dens, apreciat de rarii săi vizitatori (aproplati), nu putea veni decît dintr-un spirit antrenat și deschis tuturor sensurilor vieții. Părea ursuz doar cu cei ce îl agresau existența cu gesturi flatante și gratuități complementare. Notațiile sale ne dezvăluie un om de o generoasă structură, deloc prețios în atitudinea purtîndu-și simplitatea cugelui și a graiului ca pe o podoabă neștiută. Era înainte de toate un filosof, un constructor de idei, un vizionar nu o dată, și abia după aceea un uvrier niciodată împăcat cu rodul strădaniilor sale. Așa se explică de ce mulți dintre cei cu care a lucrat, l-au recepat ca pe un om dificil. Scara exigențelor lui artistice și profesionale era mult prea înaltă pentru artiștii de rînd, pentru orice gândire comodă, fle că era vorba de un confrate, ori de un privitor oarecare.

Arta lui Brâncuși se adresa, evident, unor timpuri ce aveau să vină, nicidecum contemporaneității sale abia deprimată cu „modelele” explicite (deși, revoluționare și ele) ale unor Rodin, Bourdelle, Mestrovici... Nu întimplător, cei mai seriosi colecționari au venit de peste ocean, deși cunoscuta odiseea a lucrărilor lui către continentul Lumii Noi și propria lui experiență acolo ar putea contrazice această realitate. El a fost impus atenției mondiale și si-a aflat receptarea la care a năzuit doar în spațiul unei civilizații emancipată de orice complex estetic, de orice tradiție. Semnul consacării sale artistice s-a împlinit, așadar, în spațiul extraeuropean,

de unde Brâncuși avea să se întoarcă victorios, cîțiva ani mai târziu, și asupra Europei. Din acest moment se declanșează „mitologia brâncușiană”. Celebrul monument din parcul central de la Tg. Jiu, singurul de asemenea amploare conceput de artist, a trăit ani în șir un sordid anonim, fiind acoperit de gesturile neînțelegerii și ale ignoranței. Apoi, a fost propulsat la înălțimea simbolului național, supralicitudinându-se virtuții și semnificațiile patriotice, culminînd cu inserierea unor produse artizanale aflate la limita kitsch-ului. Pînă și Franța, patria lui adoptivă, i-a rezervat „un colț sacru” în modernul edificiu al Centrului Baubourg, atunci cînd a descoperit că cele mai multe dintre

lucrările ce le concepușe artistul luaseră drumul altor mari muzee ale lumii. Și a fost transformat în operă de sine stătătoare atelierul însuși! Gest mărinos, dar întîrziat, de recunoștință a posterității, care traduce astăzi prin simbolul brâncușian geniul premonitor al sculpturii moderne. Al unei modernități născută din aspirația artistului de a intru întru absolut într-o formă credibilă și coerentă, ca o recunoaștere a dominației acestei realități în universul nostru interior.

Corneliu Antim

muzică

Poemul electronic

„C'est l'Imagination qui donne la forme aux rêves” (Edgard Varèse)

Puține piese orchestrale mi s-au gravat atît de puternic în memoria afectivă (cea aflată dincolo de detalii), precum *Ameriques* de Edgard Varèse. Poate și pentru că nu i-am văzut pînă azi semnul (partitura), mi l-am imaginat doar, l-am supradimensionat. O forță telurică, nu cea a „liniilor” întrerupte de ritm (ca la Bartok), nici a

„punctelor sonore” (ca la Webern), ci una a suprafețelor tectonice în mișcare. America sa nu este o țară, ci un imens spațiu născîndu-se. Cum și pentru compozitor se năștea, printr-un „accident”, cum mărturisește (un concert într-o sală cu deficiențe de acustică), o nouă „lume” sonoră. Distorsionarea „anamorfică” a realului existent îi descoperise o altă realitate.

Strălucitor și percutant în idei, cordial și tăios dialogul său cu Georges Charbonnier (consemnat într-una din cărțile colecției *Entretiens*). Și grav în același timp. Criza estetică prin care trecea pe la mijlocul secolului autorul lui *Ionisation* sau *Hyperprism*, criza celui ce intuia viitorul („La joie d'artiste est dans la poursuite”) și resimțea „sărăcia” mijloacelor ce îi stăteau la îndemînă, va fi fost, cred eu, beneficiar pentru dramatismul operelor sale. De parte de a-l dezavantaja, cum credea, „smulgerea” tridimensională (și cu teinică știință a fizicii și matematicii) a noi sonorități, „spații”, într-un cadru instru-

mental tradițional (orchestra simfonică) s-a resimțit și ea pozitiv.

Semnificativ pentru acest moment, nu doar de trecere, ci și de împlinire, îmi pare a fi titlul, aparent oximoronic, al penultimei sale lucrări — *Poemul electronic*. Varese, cel ce evita limbajul „restrictiv”, de „muzeu”, care spunea „artă-știință”, „sunete organizate”, nu muzică, „frecvențe”, nu timbru sau armonii, cel ce ironiza producțiile „soporifice”, muzica „leneșă”, era de fapt un liric. Un liric, însă, al unei noi sensibilități, citadine prin excelență. Deloc uscată. În nici un fel supusă (chiar dacă în admirația) științelor exacte. Nu întimplător, cred, dialogul său cu G. Charbonnier, are ca ultim cuvînt — imaginația. Nu a lăsat o autentică școală. Ca orice vizionar. A fost acceptat de puțini din contemporanii săi. A avut căderi la fel de răsunătoare ca și Sacre a lui Stravinski. A exagerat „desuetudinea” instrumentelor tradiționale care l-au servit foarte bine. A greșit uneori în afirmațiile sale incomode

față de interpreți, despre care credea că ne putem, în timp, dispensa. A făcut și afirmații inexacte față de unele procedee clasice, dublarea vocilor, de exemplu. Sunetul unei viori, amplificat mecanic, nu este identic cu cel obținut prin unisonul a 20 de viori. Refuzul „spectacolului” pe care îl oferă orchestra, dirijorul și chiar sala, deși discutabil, e mărturia unei puternice voințe, nu de grațuit iconoclast, ci de maximă „autonomizare” a artei sunetelor. I-o cerea condiția lui de solitar.

Ce va fi gândit autorul *Poemului electronic*, cel care-l studia pe Paracelsus, cînd a cerut ca după moartea sa, rămășițele corpului incinerat să fie risipite în vînt?... Ne-ar putea da răspuns multe din finalurile pieselor sale, dispersate dureror în registrul supraacut?... Omul totuna cu opera?...

Oricum, pentru mine e sigur faptul că acest insolit artist-om de știință va fi curînd redescoperit. Nu doar cîntat.

Valentin Petculescu

t.v.

Mapamondul se întoarce în Europa

Circulă cîteva fraze, în ultimele luni, pe care, dacă nu le citești cu un suris, riști să te apuce o strașnică durere de cap. Așa este fraza despre o țară numită România și care musai trebuie să se întoarcă în Europa. Da! unde se duse, coană Efimișo, de n-o mai găseam? Și-n ce noapte furtunoasă se petrecu parascovenia? Că, uite, citesc de vreo două sute de ani articolele despre televiziune ale domnului Radu Cosășu (unele sint ante-antume), și tot buchisindu-le, vegheat de Mickey Mouse care s-a cățarat pe lampă și de Ingrid Bergman care se contemplă în oglinda din spatele meu (că doar n-o să se uite la păcătosul de mine! țineți minte vorba aceea formidabilă a urîtelului de Humphrey Bogart, că pune-o, domle, pe frumusețea asta de femeie să te privească

admirativ un minut întreg, și n-o să mai îndrăznească nici măcar-ta să observe ce slut ești!), deci, tot citînd eu, în ultimele secolie, frazele sale despre cinema, despre supraviețuirile sale televizate, (despre sinuciderile mele vescele), despre Cristian Tepeșcu în rolul cruciatului Potemkin (sau vităvercea), vîsînd eu frumuseț pe pagini cu domnul Cosășu și cu amicul său, domnul Stendhal, și cu celălalt amic al său, Milan (nu F.C. Milan, deși se poate și asta, ci Milan Kundera), cu colegii săi Geo Bogza, Lucian Raicu, Ion Ianoși, parcurgîndu-l frazele sans rivages (ca realismul lui Roger Garaudy), raze interminabile, proiectate spre cititor de un motoruș cu inimă de diamant, povestea asta cu întoarcerea în Europa mi se pare, deodată, credibilă. Radu Cosășu, care a adus de multă vreme în paginile sale cele cinci continente, mutînd la București (și nici măcar pe toată suprafața lui co-lo-sa-lă, ci doar în cartierele copilăriei sale) și Hollywood-ul, și Parisul, și Delhi, și New-York-ul, toată opera sa, inclusiv cea de ficțiune (și ce nu e ficțiune în scrierul unui poet?) fiind un drum pe care-l străbate, la brațetă cu Jacqueline Baker, pe strada Iepuri, dînd din Călărași direct în a 89-a Avenue, lingă una dintre locuințele lui Charlot, acolo unde, dacă te cațeri cu ascensorul mătășilor la etajul șaptespe, îl poți întîlni pe Liviu Ciulei, ei bine, cînd revin la scrisa dumisale, chiar că-mi vine să spun și eu, nițel absurd ca tot

omul de azi: hai, domnule, să ne întoarcem în Europa! (Deși să mă orte cine vrea — și dacă vrea — eu n-am sîrașit deloc, nimic n-am sîrașit, în ziua aia de pomîină cînd cîcă s-ar fi mutat muntii Carpați — și strada Călărași — la Sidney!). Deci, dacă Radu Cosășu, care împlinește primii șizeci (la mulți ani!) a adus mapamondul pe strada Labirint — și asta o face de pe cînd nu se gîndea nimeni să inventeze televiziunea și nici minunea aia mișcătoare, producătoare de mult spanac pentru Popeye, numită cinema — ar fi momentul să aducem în Europa și România, conținînd domnia-ei toată lumea și ceva pe deasupra! I-am face un dar atît de frumos „bătrînelui nostru continent” (de parea n-ar fi toate de același leat, din același contingent, soldat Radu Costin!), încît de bucurie or să se bată multîmle cu tarte cu (sau de) frișcă. (Cum or fi arătînd ele, aceste celebre tarte? Că am citit o mie de pagini despre bățăile cu tarte de frișcă, și n-am văzut nici una! N-o să-mi spună că sint tot aia cu bucățelele de noroi rozaliu ce se găsesc acum prin cofetării!). Văzînd atîta bucurie, numiți Stan și Bran, invidioși, or să ne dea cu țîfla. Bre Stane și bre Brane, păi băiatul ăsta care încărunește pe Dimbovița-apă-dulce, are în capul lui năuc mai multă aiureală și mai multă înțelepciune mîh-nită decît toate filmele voastre, pe care mult le iubesc. Aveți de vînzare un brad de Crăciun în plină vară și nu vi-l achi-

ziționează nimeni? Duceți-vă și sunați la ușa lui. Dacă-l găsiți într-o zi în care nu e lefter, vă cumpără și bradul, și vă ia cu el și la cursele de trap de la Ploiești, unde aleargă însăși Florică, fostă campionă interallată la bridge, cea mai inteligentă iepșoară din ultima generație.

...Și, să vezi minune, omul acesta, mare scriitor el, dar asta în altă ordine de idei (chiar alta?) și care „face” televiziune încă de pe cînd nu se inventase nici lampa cu gaz, nu a apărut niciodată pe micul ecran. Să nu spui niciodată „niciodată”! Asta-i vorbă de om politic. Noi ăștia, triștii muritori, mai rostim citeodată și vorba „niciodată”. De pildă, acum: „Niciodată toamna nu fu mai frumoasă / Sufletului nostru bucuror de moarte”. Chiar dacă ne e frică de iarna pe care-o prevesteste. (Iar vine? Ce-are cu noi, omule, în fiecare an, iarna asta? Ar putea să ne mai și scu'ească!). Ne mîngîiem cu gîndul că o să ne încălzim mîinile la căldura iute a frazelor lui Radu Cosășu. Splendidă, toamna lui!

Dar nu, iarna nu! Chiar cu Cosășu, oricum, încă nu! Faceți ceva și aminați iarna!

Florin Mugar

Un campion al „limbii de lemn“

Reflexions sur la Chine

Volumul II din *Reflexions sur la Chine* de Enver Hoxha numără peste 800 de pagini format mare și este subintitulat „extrase dintr-un jurnal politic“. Pe clapa copertii, sub fotografia autorului se poate citi: „Acest al doilea tom constituie urmarea cronologică a volumului întâi din *Reflexii asupra Chinei* de tovarășul Enver Hoxha. // Însemnările, întocmai ca și cele din primul volum, au fost desprinse din jurnalul său politic și acoperă anii 1973—1977. // Cele două volume au fost tipărite inițial în albaneză în ianuarie 1978 și distribuite membrilor de partid; apoi au fost destinate publicului...“.

Nu am mai pomenit un jurnal cu subtitluri pînă la al dictatorului albanez. Nu știu dacă inițiativa e a autorului sau a editorului. Cert este că titlul, pentru a nu mai vorbi de conținut, aparține celei mai desăvîrșite limbi de lemn. De pildă: „Poporul nu-i va lerta Chinei aceste atitudini periculoase“, „Nu, tovarăși chinezi, noi și iugoslavii nu sîntem apropiați ca pielea de cămașă!“, „Ciu En-lai și clică lui angajați pe o cale ostilă Albaniei“, „China a intrat în jocul politic al burgheziei“, „Nu ne mărginim să-i demascăm pe imperialiștii americani, ci lupăm împotriva lor!“.

Citindu-l pe Enver Hoxha, în specia socotită atât de intimă, după istoricii literari, a jurnalului, ai sentimentul că urmărești un soldat instruit perfect,

un robot al clișeeelor lingvistice dar și un actor care spune anecdote fără să clipească în vreme ce auditoriul se prăpădește de ris. Și totuși dictatorul albanez era de meserie filolog (specialitatea: limba franceză) cu studii la Paris. Și imediat îți amintești de Castro, intelectual și el, provenind dintr-o înstărită familie burgheză... Dar nu din alt fel de familie provenea Lenin, iar Stalin făcuse cîteva clase de seminar, nici rudele lui Mao nu erau niște pâlmași (dimpotrivă!) iar Mussolini — pentru a trece pe celălalt versant al dictaturilor — avea ceva cultură, însă o abandonase deliberat. Dovadă, discursurile pe care le găsim, fragmentar, în antologii ale literaturii italiene care încep cu poezii siciliene și se încheie cu... Ducele!

Totalitarismul implică o reducere drastică a afectelor și, în consecință, a vocabularului. Cuvintele devin semne convenționale și dacă le sînt preferate locuțiunile, îndeosebi cele „populare“ — ca în codul presei și-al literaturii proletcultiste — este pentru că ele sînt dinainte constituite și sînt invariabile ca ștampilele. Locul limbii, ca și al reacțiilor organice, este luat de ritual.

În acest sens, atât memoriile cit și cugetările politice ale lui Enver Hoxha constituie un document și un copios material de studiu. Jurnalul autocratului albanez îmi verifică o intuiție: limbajul totalitar, robotizat și previzibil, e de sorginte orientală: Orientul

e hieratic, economic cu termenii pînă la sibilin și mare iubitor de tăceri prelungite. E nedialectic și sceptic în fața comerțului de idei.

Deși Hoxha a abolit religia — orice religie — în Albania, în 1962 — abia recent au fost redeschise unele biserici și unele moschei —, el este temperamental un musulman. De aici și impenetrabilitatea sa jucată perfect. De aici și efectul de colonel Lăcusteanu pe care îl produce proza dictatorului și tot de aici sentimentul de scriitură *contra-firii* sau cel puțin anorganică.

În cartea sa de amintiri, Hoxha relatează o vizită la București întreprinsă la mijlocul anilor '50. Și este indignat — noi am pune, bineînțeles, ghilimele — pentru că mai-marilor comunistilor români se comportă ca niște burghezi. Umblă în mașini luxoase, poartă costume de stofă englezească cusute de cei mai buni croitori și ie place să benchetuiască... Revoltător! Atitudinea aceasta este expresia războiului cu realitatea dus de dictatorii fanatici: ei vor să pună în practică utopia. Să deformeze realitatea, s-o strimbe, pentru că numai schimonosita o pot manipula și stăpîni. Iarăși perversiune orientală, amestec de cruzime și utopism.

Proza dictatorilor reprezintă un specimen interesant: unul de aliteratură sau de anti-literatură pe care alexandrinii contemporani s-au străduit zadarnic să-l creeze în laborator.

În pofida limbii de lemn desăvîrșite, a regulii jocului și a ritualului, răzbat în jurnalul lui Enver Hoxha observații și judecăți interesante. În ob-

morii, chiar portrete care se rețin. Asta arată că un om nu se poate aboli pe sine — mai cu seamă în scris —, că nu se poate metamorfoza asemeni personajului kafkian binecunoscut. Aieș în acest sens un fragment care ne privește: „Luni, 29 septembrie 1975 // România și China urmează aceeași linie. // Ce se întîmplă cu acești revizionişti români, avîndu-l în frunte pe Ceaușescu, pe care chinezii îi iubesc și-i susțin așa tare? // În ultimul timp, înalte personalități române de partid și de stat vin și se duc în China ca acasă, se întîlnesc cu înalte personalități ale Biroului politic, se îmbrățișează, își scriu și se laudă reciproc. // Desigur, burghezia română e notorie în istorie pentru predilecția sa către 'dragoste'. Ea face 'dragoste' cu toți. A făcut 'dragoste' cu toți, dintotdeauna; așa făcea burghezia română, de pildă, dragoste cu Franța burgheză, și noua burghezie revizionistă a făcut cu Uniunea Sovietică a lui Hrușciiov, cu China lui Mao, cu Iugoslavia lui Tito, cu Statele Unite, cu Republica Federală Germană, și cu toți cei care o întrețin. Asta este evident pentru toată lumea, numai chinezii nu-și dau seama. Pentru ei, România lui Ceaușescu este 'ostilă Uniunii Sovietice', și în consecință, potrivit lor, 'este socialistă', 'partidul român este un partid marxist-leninist' (...) // Dacă există un dram de antisovietism la Ceaușescu, e datorită faptului că el este un aventurier de tip hrușciovian, titoist, etc., care a ocupat o poziție de proxenet, și acest proxenet trăiește fără a fi deranjat de sovietici și beneficiind probabil de ajutorul lor pentru serviciile pe care le aduce. Ceaușescu trăiește pe banii Statelor Unite, ai Republicii Federale Germane și ai tuturor celor care-l plătesc. Regimul lui Ceaușescu este un regim de corupție, de faliment fraudulos, de dictatură personală și de familie“. (op. cit., 155—156).

Gura păcătoșului...

Ce paradox! La concluziile lui Enver Hoxha — din 1975! — oamenii politici occidentali aveau să ajungă abia un deceniu mai târziu. Și unii dintre ei nici măcar atunci.

E bizar să constăți că pînă și în limba de lemn se pot forma adevăruri.

Dan Ciachir

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRĂTUL

TRONUL (22)

D. Restul fracțiunii dure, care mai rămăsese în palat, se plimba pe coridoare și chema la acțiune. Trebuie să ne ridicăm, spuneau, să declarăm luptă împotriva rebelilor, altfel totul se va năruși. Dar cum să treacă la ofensivă cînd totată curtea în defensivă era închisă, ce bucurie poți avea cînd o asemenea paralizie domnea, cum să-i asculti pe cei care promovau dialogul și doreau schimbări cîtă vreme nu spun ce-ar trebui schimbat și pe ce forțe se poate conta? Toate schimbările numai din partea monarhului puteau veni, pe acordul și sprijinul lui se puteau impune, altfel ar fi mirosit a trădare și se solda cu pedeapsă. La fel și cu toate zvonurile — numai stăpînul nostru le împărtășea, iar cel care din partea tronului nu primea ce avea de primit, de unul singur nimic nu își putea însuși. De aceea curtenii erau necăjiți că dacă stăpînul nostru n-o face, cine va mai împărți favoruri și bogăția o va spori? Și numai așa, în palatul acesta al nostru încercuț, condamnat, pasivitatea se dorea înfrîntă, cu ceva demn trebuia venit, o idee să lumineze calea, vitalitatea fiind dovedită. Cine era în stare, mai umbla pe coridoare, fruntea și-o încrența, ideea aceea o căuta, capul și-l batea, că pînă la urmă s-a născut un asemenea gînd ca o aniversare să fie marcată! Bună idee ar fi aceasta, au început cei puși pe negociat să strige, ca de aniversare să ne ocupăm, fiind ultimul moment cînd ne-am putea așeza la masă, împărțind să o salvăm, greutatea să le eradicăm! Și doparii au recunoscut că aceasta va fi o dovadă de vitalitate ce va trezi un respect demn printre supuși, și-această aniversare ar trebui pregătită, o mare sărbătoare să devină, un festin pentru sărmani să se

facă. Drept ocazie, prietene, au ales cea de-a 82-a aniversare a zilei de naștere a împăratului, cu toate că studenții, care începuseră și printre vechituri să scormonească, au început imediat să strige că nu-i a 82-a ci a 92-a, afirmînd că stăpînul nostru a vrut cîndva mai tînăr să para. Dar venitul studentesc nu a putut otrăvi sărbătoarea aceasta pe care ministrul informațiilor, ca prin minune fiind încă în libertate, a denumit-o drept un succes, respectiv cel mai bun exemplu de armonie și loialitate. Nici o adversitate nu era în stare să îl învingă pe acest ministru, care era așa de ascuțit la minte că și din cel mai mare dezavantaj, avantaj scotea, totul întorcînd pe dos că din pierdere cîștig făcea, din nenorocire fericire, din sărăcie bogăție și din înfrîngere victorie. Și de n-ar fi fost răsturnarea asta, cum s-ar fi putut cea tristă sărbătoare denumi minunată? În ziua respectivă o ploaie rece cădea și ceața se lăsa, cînd stăpînul nostru a ieșit în balcon pentru a rosti o cuvîntare din partea tronului. Alături de el, aici, se afla doar o mină de demnitari, ploaia și abătuți, căci restul se aflau la arest sau fugiseră din capitală. Nu mai era nici cunoscuta gloată, ci numai curteni și puțini soldați din garda împăratului, așezați pe la colțurile curții, care era aproape pustie. Venerabilul nostru stăpîn și-a exprimat compătimitatea față de provinciile înfometate și a spus că nu va precepeți nici un efort ca împărăția să se poată în continuare dezvolta cu succes. De asemenea a mulțumit armatei pentru loialitate, a adus elogiul supușilor săi, i-a îndemnat la treabă și a urat tuturor prosperitate. Dar a vorbit atît de încet că printre stropii de ploaie abia se auzeau unele cuvinte dispartate. Și să știi, prietene, că iau totul cu mine în mormint, că parcă întruna aud glasul stăpînului nostru tot mai sacadat și înfrînt, iar pe față cum îi curgeau lacrimile. Și atunci, da, pentru prima oară m-am gîndit că totul într-adevăr se va termina. Că în ziua aceasta ploaioasă se duce toată viața, că ne acoperă ceața rece și cleioasă, iar Luna și Jupiter, oprindu-se pe locul al

șaptelea și al doispnezecelea, prefigurează un patrat.

În tot acest timp — ne aflăm în vara anului 1974 — se dă o mare luptă între doi parteneri dibaci și isteți: vîrstnicul împărat și tinerii ofițeri din Consiliu. Din partea ofițerilor lupta este de învăluire, străduindu-se să-l încercuiască pe bătrînul monarh în propriul lui palat, care era ca un stup. Iar din partea împăratului? Planul lui era mult mai subtil, dar să așteptăm, în curînd vom cunoaște gîndurile sale. Iar restul persoanelor? Alți participanți ai acestui joc frapant și dramatic, atrași în el prin desfășurarea evenimentelor, nu înțeleg prea mult din ceea ce se întîmplă. Demnitarii și favoriții se învîrtesc pe coridoarele palatului dezarmați și speriați. Să nu uităm că palatul era cuibul mediocrităților, o adunătură de oameni de mina a doua, iar aceștia în momente de criză își pierd capul și se străduiesc să-și salveze numai propria lor piele. În asemenea momente, mediocritățile sînt mai periculoase, deoarece simțînd pericolul devin hotărîte. Exact în rîndul acestora intra fracțiunea dură, care nu dorea altceva decît împuscături, ciomăgeală și vărsare de sînge. Sînt orbiți de frică și ură, iar la acțiune îi împing forțele primare — lașitatea, egoismul disperat, frica în fața pierderii privilegiilor și a condamnării. Dialogul cu asemenea oameni este imposibil, lipsit de sens. A doua grupă o constituie negociatorii, oameni de bine, dar din fire defensivi, incerti, condescendenți și incapabili de a ieși din schemele gîndirii palatului. Aceștia sînt cei mai loviți din toate părțile, îndepărtați și distruși, deoarece încearcă să se miște într-o situație deja fără ieșire, în care doi adversari extremiști — durii și rebelii — nu doresc serviciile lor, îi tratează ca pe o rasă devigorată și de prisos, ca pe un obstacol și aceasta din cauză că tendința spre extremism o constituie lupta și nu împăcarea. Așadar, împăciuitoarii nimic nu înțeleg și nimic nu mai înseamnă, fiind depășiți și înlăturați de istorie. Despre doparii ce se poate spune? Aceștia vor pluti acolo unde îi va duce valul, sînt un banc de tot felul de mărunțișuri tactice, purtat în toate direcțiile, zbatîndu-se, încercînd să reziste cumva. Iată fauna palatului împotriva căreia acționează grupa tinerilor ofițeri — oameni deștepți, inteligenți, ambițioși, patrioți hotărîți, conștienți de situația groaznică a țării, de prostia și incapacitatea elitel, de corupție și

depravare, de sărăcie și dependența umilitoare a țării față de statele mai puternice. Fiind ei înșiși o pîrtică armatei împărătești, aparțin straturilor de jos ale elitei, beneficiind și ei de privilegii, ceea ce nu înseamnă că la luptă sînt împinși de sărăcie, pe care în mod direct nu o resimt, ci din cauza rușinii morale și a răspunderii. Au arme și hotărîsc să le folosească la maximum. Conspirația s-a încheiat la Statul major al Diviziei a IV-a, ale cărei cazărmi se află la periferiile Addis Abebei, destul de aproape de palatul împăratului. Grupa conspirativă a acționat multă vreme în cel mai mare secret. Cea mai mică aluzie sau scăpare s-ar fi putut solda cu reprimuni și execuții. Încet-încet, conspirația pătrunde și în alte garnizoane, iar mai tîrziu în rîndul poliției. Evenimentul care a accelerat confruntarea armatei cu palatul a fost tragedia foametei din regiunile de nord ale țării. Se spune, de obicei, că moartea de foamă în masă s-ar fi datorat secretelor care bîntuie aceste provincii din cînd în cînd, recoltele fiind totalmente compromise. Această concepție este prezentată de elitele țării înfometate. Ea este însă falsă. Cel mai des sursa foametei o constituie împărțirea inechitabilă sau greșită a rezervelor, a veniturii naționale. În Etiopia existau suficiente cereale, dar au fost ascunse de bogătași, ca să fie aruncate apoi pe piață cu preț dublu, inaccesibil pentru țărani sau sărăcimca din orașe. Sînt date cifre care ating sute de mii de oameni care au murit în apropiere de silozuri pline de cereale. Din ordinul notabilităților locale, poliția decima gloate întregi de schelete umane. Această situație de mare nelegiuire, de oroare, de nonsens disperant devine semnal de luptă pentru ofițerii din conspirație. Revolta cuprinde la rînd toate diviziile și tocmai armata era principalul rezădm al puterii imperiale. După o scurtă perioadă de buimăceală, de șoc și îndoieli, H.S. începe să își dea seama că pierde cele mai importante instrumente ale puterii. La început, grupul Derj acționează pe ascuns, conspirativ, necunoscut de alții, fără să știe nici ei cît la sută din armată se va situa de partea lor. Trebuia deci să acționeze prudent, să avanseze pe ascuns, în mod secret, pas cu pas.

Versiune românească de Nicolae Măreș

WALLACE STEVENS

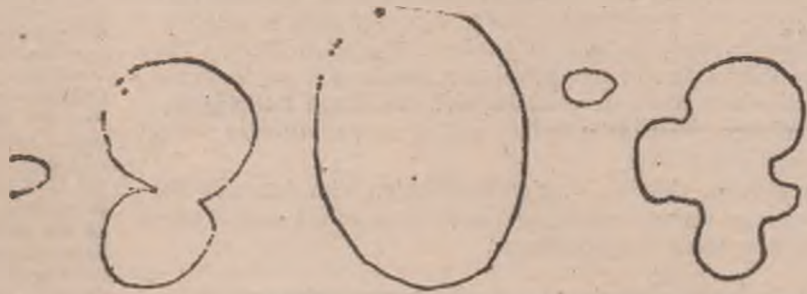
Despre poezia modernă

Poemul minții pe cale de a găsi
Ceea ce poate fi suficient. Nu totdeauna a trebuit
Să caute ; scena fusese aleasă ; repetaseră ceea ce
Era în piesă.

Și tocmai atunci teatrul a fost schimbat
În altceva. Trecutul i-a rămas amintire.
Acum locul trebuia trăit, trebuia să-i înveți limba,
Să dai piept cu bărbații timpului și să întâlnești
Femeile timpului. Trebuia să gîndești despre război
Și să găsești ceea ce ar fi fost suficient. Trebuia
Să construiești o nouă scenă. Să fii pe scenă
Și, ca un actor lacom de glorie, încet și
Cu meditație, să rostești cuvinte care în ureche,
În cea mai fragilă ureche a minții, să repete,
Exact, tocmai ceea ce aceasta dorea să audă, iar
Auzindu-le sunetul, un invizibil public ascultă
Nu piesa ci pe sine însuși, exprimat
Ca în emoția concomitentă a doi oameni, ca de două
Emoții devenind una singură. Actorul este
Un metafizician în întineric, zdrăngăniind
Un instrument, zdrăngăniind o coardă metalică

ce scoate
Sunete pină ce ajunge la o neașteptată exactitate,
intreagă
Cuprinzînd mîntea, mai jos de care nu poate cobori,
Mai sus de care nu vrea să urce.

E vorba despre
Găsirea unei satisfacții, așa cum poate fi vorba
Fără un bărbat patinînd, o femeie dansînd, o femeie
tînîndu-se. Poemul actului minții.

WILLIAM CARLOS WILLIAMS

Figură metrică

E o pasăre în ploi —
Soarele !
Peștișori galbeni sînt frunzele
Înotînd în riu ;
Pasărea zboară razant cu ei —
Pe aripi poartă ziua.
Phoenix !
Ea e cea care face
Marea scînteie dintr-o ploie.
Cîntecul ei e cel care
Acoperă zgomotul
Frunzelor care se ciocnesc în vînt.

Ceea ce era de spus

Am mîncat
prunele
din
frigider

pe care
probabil că le
păstrai
pentru breakfast

Iartă-mă

Iartă-mă
erau delicioase
așa de dulci
și de reci.

LAWRENCE FERLINGHETTI

Riscînd tot timpul absurditatea

Riscînd tot timpul absurditatea
și moartea
ori de cîte ori dă o reprezentație
deasupra capetelor
publicului său
poetul ca un acrobat
se cațără pe vers
ca pe propizia sîrmă la înălțime
balansîndu-se și aruncînd ochelari
deasupra unei mări de chipuri
făcîndu-și propriul drum
cătrecălealtă parte a zilei
făcîndu-se de prestidigitatii
și trucuri
și alte artificii teatrale
și totul fără să uite nimic
din ceea ce n-ar trebui să fie

Poate că el e super realistul
care trebuie vrînd nevrînd să bage de seamă
adevărul strict
înainte de fiecare frază ori pas
în presupusa lui înaintare
cătrecălealtă înălțime scindură
unde Frumusețea stă și așteaptă
cu gravitate
să-și poată face săritura ce sfidează moartea

Iar el
un mic charleychaplin
care poate să prindă sau nu
eterna ei formă perfectă
ca un vultur cu aripile desfăcute în aerul gol
al existenței

In românește de Mihail Oprea

moda, altfel

„Cel mai mare vînzător de apartamente al timpului nostru“

acesta este titlul, așternut frumos, sub portretul lui Shakespeare, prin care Compania Ballard din Montgomery, Alabama, își tentează în reviste, pe reclamele de deasupra magazinelor și pe foi volante, viitorii chiriași sau proprietari ai unor apartamente pe care nu le-a construit încă. Și inchipuiți-vă, e mare înghesuială, căci fiecărui contract semnat, compania îi asigură un abonament, pe gratis, la Festivalul ce are loc anual, în apropiere de Alabama și care are loc în cinstea marelui Will.

E o descoperire pe care oamenii de afaceri o consideră „rentabilă și pozitivă“, specularea sensibilității artistice a consumatorilor pentru îmbunătățirea relațiilor de vânzare-cumpărare, nefiind originală, ci veche, de mult uitată și redescoperită. Poate că acesta va fi factorul care va determina care an se va putea numi „to be or not to be“.

Scopul fiind și artistic și intelectual, marile sau micile societăți au început serii de **parties**, cu lume elegantă. **Cartier** a găzduit în California, Palm Desert, „an exclusive polo luncheon“, în prezența înălțimilor Sale Regale. Ducele și ducesa de York. Evenimentul a avut loc în beneficiul reconstrucției teatrului shakespearean **GLOBE THEATRE**, din Londra, pentru care o companie activează permanent atît în U.S.A., cit și în Marea Britanie, sub patronajul prințului Philippe, duce de Edinburgh.

Mărturisesc că n-am avut onoarea să fiu invitată ; probabil, mai mult ca sigur, că **vechiul nostru** guvern n-a neglijat să anunțe pe Prințul Philippe că eu, din motive de **boală** sau de **patriotism**, înainte de a fi invitată, refuz să particip. Regret ! L-aș fi cunoscut pe Michael York, pe Major Ronald Ferguson, pe Mr. and Mrs. Mark Thatcher ; să nu neglijam amănuntul că și ei m-ar fi cunoscut pe mine.

De dragul Lui Shakespeare, competiția caselor de modă a fost inumană. Adică stilul clar : „ca pentru maimuțe“. Dar a prins. Sîntem în plin stil shakespearean. Ca și în anul acesta, în care, de data aceasta, **noul guvern** a neglijat să mă anunțe că are loc o **manifestație** alît de elevată, tocmai între 13—14—15 iunie. Ce să mai fac ? **Herrera** și-a impus bulinele ! Cum de s-a aflat atît de repede, aici, unde au fost cumpărate toate bulinele de pe lume, nu s-a lăsat nici un fel de bulină pentru viitor ?

Mie îmi lipsește un agent secret. Au fost lupte, drame, tragedii. Sînt încă. Dar „bulinele“ s-au vindut ! Pentru **Ca-**

rolina Herrera scorul a crescut în lume cu viteză de rachetă spațială. Deja sînt nostalgică, sentimentală, o bătrînică amintindu-și bulinele de altă dată.

De dragul lui Shakespeare competiția continuă. „Neguțătorii de nasturi“ au făcut pronosticul : „cu **asta** mai trăim un secol, dacă **ăștia**, care ajung **propetari**, la festival, nu apucă să-l și citească. Dacă-l citesc, ne-am ras ! Nu că Shakespeare n-ar fi fost om bun... Dar **ăștia** au nas !“

Pină atunci... Nolan Miller reintroduce stilul „corect“ : o fustă dreaptă, albă, o jachetă albă, dreaptă, fără guler, fără manșete, dar cu nasturi de perle încercute în lanț de aur (dintr-o respirație !) cu piepți cu broderii aurite, în motive de frunze.

Elizabeth Arden are o cheie de aur cu care deschide o **poartă roșie**, o poartă parfumată. „**Encore**“ e un parfum propus de Alfred Sury. Il prefer pe Calvin Klein ; el îmi oferă, la un preț pe care niciodată nu i-l voi putea plăti, **Eternitatea**. Dar **Eternitatea** asta, a lui Calvin Klein, miroase frumos, miroase ca zece Europe (e de zece ori mai scump !).

Mai rămîne un **tip** (nu în sensul vulgar ci determinant) tare, că ceilalți nu că n-ar fi mari și tari dar nu mai au ce face cu **asta**, se străduiesc, se străduiesc. Ce ? Noi nu ne străduim ? Mmddaa... ! E vorba de Oscar de la Renta. Vă propune cele mai simple „obiecte de îmbrăcat“, lungi sau scurte, prețioase sau ieftine (parcă aud ceva de demult „după buget !“), vă propune tot ce doriți dumneavoastră, cu **neîn-**

semnatele condiționări : să aveți „cel mai frumos corp din lume“, să aveți „cel mai cuceritor zîmbet din lume“, să aveți „cel mai frumos și mai mătăsoasă păr din lume“, și, eventual, „cele mai frumoase și mai scumpe bijuterii din lume“. Atunci, vă asigur, că la un preț care depășește ca temperatură orice termometru uman, vă puteți îmbrăca la Oscar de la Renta. O fi rentier ? O fi fost ? Oricum, a devenit prin timp. Iar noi, eu, tu, l-am ajutat mereu să devină rentier, deși nu ne-am cumpărat niciodată vreun mic „simbol“ de la el. (Poate parfumuri gratuite, mostre fără valoare). Să nu înțelegeți că eu militez pentru Oscar de la Renta sau pentru „coechipierii“ săi. NU ! N-am cum. Eu lupt pentru Shakespeare, domnișoarelor, doamnelor și domnilor ; mitul meu interes n-ar fi acela de a produce un parfum atît de **etern** ca **eternitatea** lui Calvin Klein, ci acela de a vinde micile apartamente ale inimii mele, care chiar înainte de a mă naște, au fost închiriate în numele meu anonim, din vânzarea masivă a celui mai mare vînzător de apartamente din secol, **vărul** lui Sorescu, cel mai mare „salesman“ din lume — Shakespeare. Se zice că „a fost un om bun !“

Corina Cristea

PAUL THEROUX

O ROMANȚĂ POLITICĂ

Născut în 1941 la Medford, Massachusetts, prolificul scriitor britanic Paul Theroux strălucește deopotrivă în roman, proză scurtă, critică și carte de călătorii. Printre cele mai cunoscute romane ale sale se numără: The Black House, The Family Arsenal, Picture Palace, Doctor Slaughter, The Mosquito Coast. Pasionat călător, a reformulat canoanele cărții de călătorie cu: The Great Railway Bazaar, The Old Patagonian Express și masivul volum Riding the Iron Rooster (1988) despre o călătorie cu trenul prin China.

Nuvela O romanță politică, apărută în culegerea Sinning with Annie (1975), este un mic exercițiu ironic pe marginea destinului unui cuplu salvat de la o iminentă disoluție de... invazia sovietică în Cehoslovacia.

Pentru a o liniști după câte o ceartă, Morris Rosetree îi amintea soției lui de ziua în care se cunoscuseră la Biblioteca Națională din Praga, când el îi spusese: „Scuzați-mă, domnișoară, îmi puteți spune unde este sala de lectură?”. Iar ea i-a răspuns: „Sinteti scuzat. Este în veșnicitate”.

Își pregătea teza de doctorat despre Istoria Partidului Comunist Cehoslovac. Între timp se plictisise. Căuta sala de lectură pentru că auzise că e încălzită: vroia să se așeze într-un locșor comod și să scrie acasă. La câteva zile după ce îi ceruse această lămurire, a întâlnit-o din nou pe fata cu ochi negri pe treptele bibliotecii și s-a oferit s-o ducă acasă cu mașina. Ea a refuzat la început, dar Morris a insistat și a convins-o. Fata a tăcut tot drumul, părinte că-și ține respirația. A doua zi Morris a invitat-o la o cafea și mai târziu la masă. I-a spus că e american. La paisprezece februarie, de sfântul Valentine, i-a cum-părat o pereche de mănuși îmblănite. Era un cadou bine venit, i-a spus ea. Era orfană. Căsătoria lor a fost anunțată în câteva ziare americane: într-unul era o poză cu mireasa și cu mirele și un articol intitulat O romanță politică, în care se arăta că iubirea e mai puternică decât politica. Pe vremea aceea nu se întâmpla mare lucru în Cehoslovacia. Căsătoria lui Morris Rosetree cu Lepka Kanek a fost un eveniment.

Cu ajutorul Lepskăi, Morris și-a scris teza. Un an mai târziu, în Statele Unite, Morris și-a luat doctoratul și i-a spus Lepskăi că nu ar fi făcut nimic fără sprijinul ei. Câteva capitole din lucrare au apărut în unele publicații de specialitate, dar cartea ca atare nu a stîrnit interesul nici unui editor. Lucrul care l-a intristat cel mai mult pe Morris după refuzul editurilor a fost să citească o recenzie despre un studiu similar. Recenzia era entuziastă („...un studiu valoros, oportun...”) dar, judecînd după pasajele citate, cartea nu era mai bună decât a lui Știa că a lui e plicticoasă, dar l-a iritat să vadă laudată o carte la fel de plicticoasă despre același subiect. Descurajat, a abandonat problematica Europei de est și a început să studieze pe apucate partidele de guvernămînt din unele țări africane.

Cam prin aceeași perioadă au început și certurile cu Lepka, sau Lil, cum îi plăcea ei să-și spună după ce a intrat la colegiul acela din Massachusetts. În primii ani de căsnicie Morris găsea accentul ei foarte atrăgător: „Un accent de ti-era mai mare dagul s-o ascuți”. Ea învățase toate injurăturile lui Mor-

ris, iar el era fermecat de ingenuitatea cu care întreba cînd aveau oaspeți:

— A fost o mare — cum se spune „reizistoons” în limba engleză?

La care toți musafirii strigau: „Resistance!” Dar acum accentul asta îl enerva pe Morris. Dacă ea spunea: „Voi, americanii, zinteți așa prost crescuți”, o corecta numaidecît. Dacă mai erau și prieteni de față, îi spunea:

— Sigur, americanii sînt prost crescuți. Da' uite-aici, uite cum halesc cehii tăi.

Se întindea peste masă, străpungea un cartof cu furculița și începea să plescăie ce îi sărmăie, tîindu-și cu sălbăticie cartoful în farfurie. Prietenii rîdeau. Lil tăcea; fața i se întuneca. Mai târziu se pornea pe plîns și spunea că se întoarce la Praga cu copiii. Aveau două fete: una se născuse cînd Morris își termina dizertația, iar cealaltă un an mai târziu. Amîndouă aveau nume cehoslovace. Lil plîngea în dormitor.

— Îți amintești biblioteca? întreba Morris de cîte ori Lil plîngea.

Imita foarte bine și nedumerirea lui cu accent american și răspunsul ei crispat, cu greșeli de pronunție.

Într-o seară, lepădîndu-se de aceste amintiri, ea a spus cu amărăciune:

— Mai pine nu te întîlneam.

— Vai, Lil.

— Mă făți așa neferițată, se smiorcăi ea.

Apoi, țipînd:

— Nu vreau să plec!

— Dumnezeule, dar nici eu nu vreau asta.

— Nu, nu să plec... să plec! insistă ea, izbucnînd din nou în hohote.

Se gîndea la sinucidere, bănuia Morris.

O vreme a lăsat-o mai moale și nu i-a mai criticat accentul. Dar ceva se întimplase cu căsnicia lor: devenise impersonală; simțea că ei doi nu se cunosc destul de bine, dar nici nu-l interesa să știe mai mult despre ea. Accentul ei îl scotea din minți de-a dreptul: o întrerupea așa cum întrerupi un bilbiit. Ea era abătută, ca un ostatec. Avea șolduri imense, fața și miinile i se înroșeau în gerul de ianuarie, doar trăsăturile chipului îi erau încă frumoase. Dar semăna cu toate femeile pe care le văzuse la Praga, cu gazda la care stătea, cu bibliotecarele și cu scorpilile alea de prin ministere care nu-l lăsau să ia interviuri oficialităților. Toate femeile alea care încercau să-i zădărnicească eforturile: purtau rochii maro cu cordon și pantofi grosolani; nu erau în vîrstă, dar munca le îmbătrînise. Mai toate erau grase.

Și fiicele lui erau grase, și într-o zi

morris îi spusese colegului lui de birou, lui O'Hara (Orientul Mijlociu):

— Cred că dacă le-am da niște nume americanesti, ar mai slăbi și ele.

O'Hara izbucni în ris. Lui Morris i-a părut rău că lăsase să i se ghicească exasperarea. El numea asta exasperare, dar era disperare: nimic nu avea să se mai schimbe pentru el. Nu va mai avea alți copii; nu se va mai căsători. Postul îl avea pe viață. Putea spera să fie promovată, dar în treizeci de ani avea să fie același om — dureros lucru — dacă nu chiar o variantă mai palidă a lui însuși. Manuscrisul cărții, scrisorile de la edituri, pline de complimente laconice, regrete și refuzuri solemne, vor rămîne în sertarul de jos al mesei lui de lucru. Odiñoară fusese plin de avînt și respirase un aer încărcat de speranță; traversase Europa și îi fusese frică. Dar era tînăr pe atunci, era student și era îndrăgostit.

Lucrarea lui despre partidele de guvernămînt nu mergea. Nu reușea să țină pasul cu toate revoluțiile și cu numele acelea, mereu altele (ce tineri erau toți președinții și generalii în acele țări!). Preda politologie după un manual scris de un coleg. Morris știa că nu e un manual bun.

Apoi rușii au invadat Cehoslovacia. Morris citea ziarul și nu vedea decît fotografii ale haosului. I-a venit să a-

runce ziarul cît colo și să-și scoată din minte toată povestea, pentru că nu putea să nu facă legătura între țara aceea și femeia din casa lui (Lil!) care le îndopa pe cele două fetițe grase ale căror nume slave, în loc să se estompeze în cei trei-patru ani de cînd erau roșite, căpătaseră accente ciudate, neobișnuite, și dăduseră naștere unor diminutive și mai caraghioase, pretext pentru tot fel de glume.

Morris s-a opus acestui impuls, nedorindu-și nici răzbuarea indirectă a indiferenței față de invazie. A citit relatarea, s-a uitat la poze și a fost cuprins de insuflețire, de minie alimentată de un flux continuu de indignare rușinată, de parcă se întorsese într-un cartier pustiu și realizase, stînd printre clădirile abandonate, că și el este un dezertor. Fotografiele erau din Praga: tancuri în formație în cîte o piață pietruită, cu vîrfurile zvelte ale tunurilor aduimcînd, îndreptate spre pilcuri de

cețățeni prost îmbrăcați; niște băle-tandri lîngă un tanc cu miinile căuș la gură, strigînd ceva, fără îndoială; alții aruncînd cu pietre; oameni alergînd, hăituiți de soldați cu cizme complicate și mitraliere; oameni depunînd coroane de flori; grupuri mici și jalnice agîtînd pancarte; două doamne bătrîne, cu flori albe, plîngînd. Morris a citit reportajele cu ultimele știri și editorialul, scotocînd după o țigară și, în vreme ce pu-făia, și-a dat seama că ține țigara în-vers în gură, cu filtrul aprins.

— Ce-i duhoarea asta îngrozitoare?

Era O'Hara. Apoi, zărînd ziarul întins pe masă, titlurile:

— Incredibil, nu-i așa?

— Era de așteptat, a spus Morris.

Clătina din cap, zimbînd în același timp.

O'Hara îl invită pe Morris la masă a doua zi.

— Și nu uita s-o aduci pe nevastă-ta! Cu ea vreau să răsucesc povestea asta pe toate fețele.

Aducîndu-și aminte de Lil, Morris a împăturit ziarul și a pornit de-a lungul coridorului. L-a oprit Charlie Shankland (America Latină), care i-a spus:

— Îmi pare rău de toate astea.

Se referea la invazie. Shankland îi invită pe soții Rosetree sîmbătă.

Lil a plîns în după-amiaza aceea. Văzuse ziarul și se lamenta: „Poporul meu cel curajos” și „Sărmana mea țară, mereu necazuri”.

În vizită la familiile O'Hara și Shankland, lui Lil i s-au pus întrebări despre ruși: ce simte față de ei? ce-ar face dacă ar fi la Praga? de partea cui ar fi?

— Voi nu știți ce... mesianici!... sînt rușii, spunea ea.

Morris n-o mai auzise folosînd cuvîntul acela. Era plăcut surprins.

— Soțul meu, a continuat ea, uită du-se la Charlie și coborîndu-și privirile, soțul meu consideră că rușii sînt cumsecade, ca și voi toți, de altfel. Dar noi știm că sînt teribili!...

N-a mai putut continua. Spusese „consideră” în loc de „consideră”. Lui Morris îi era ciudă că observase. Ar fi vrut ca ea să mai vorbească; era mîndru de ea și îi era dragă. I s-au pus și lui întrebări. Răspunzînd la vreo două din ele, a început cu cuvintele:

— Soția mea consideră că...

Și a încheiat cu:

— Nu-i așa, Lil?

De fiecare dată Lil s-a uitat spre el, dînd din cap cu tristețe și incuvîntînd.

Morris și-a dezgropat teza, a citit-o și a aruncat jumătate din ea la coș. Și-a scos note pentru capitole suplimentare și a început s-o consulte pe Lil, punîndu-i întrebări amănunțite și ascultînd-o cu atenție fără să o întrerupă. A ținut o prelegere la Clubul de științe politice și a fost invitat la Chicago să prezinte o lucrare la un forum despre deteriorarea situației din Cehoslovacia. A început să cumpere un ziar de seară; cîtea despre studenți care îi înfruntau pe soldați și scriau cu cretă numele lui Dubcek pe caldarîm. A urmat și el cortegiul funerar al băiatului împușcat și a văzut cum cehii — care, simțea el uneori, erau cehii lui — sînt reduși la tăcere de ruși. Dar tăcerea nu însemna supunere și cu atît mai puțin atitudine consimțitoare. Era rezistență. El îi știa pe cehi, mai bine decît mulți alții. Timpul a trecut, dar nu era mult de cînd primul tanc rusesc își făcuse apariția la Praga cînd Morris Rosetree, întorcîndu-se acasă de la o conferință, i-a șoptit soției lui:

— Lepka, te iubesc.

În românește de
Angela Jianu

bridge

Ipostaze ale aroganței (III)

Nu dăunează mai mult jucătorului de bridge decît suficiența, cea mai expresivă ipostază a aroganței și, totodată, cea mai rezistentă la meditația de orice fel. Și nici măcar nu e o ipostază rară, în orice caz nu mai rară decît cele despre care a fost vorba anterior. Îi sînt proprii: a) neputința de a recunoaște o greșeală personală, atît la data producerii ei cît și ulterior, ori-

cît de elocvente ar fi dovezile aduse prin analiza jocului; b) refuzul de a admite că adevărul, ca și dreptatea, pot să se afle și în altă parte decît în părerea sa convingerile personale; c) idiosincronia la rectificare, indiferent de unde ar veni ea, semn de îngheț în proiectul propriu dar și de intoleranță la dialog; d) lipsa de receptivitate la sugestia, opinii și argumente diverse, dublată de o neîntărită plăcere a pătînării pe gheața amorului propriu. De ce este teribil de primejdioasă această ipostază a aroganței? În primul rînd pentru că transformă un joc de echipă într-o aventură controlabilă a unui eu supradimensionat ca un balon umplut cu nimic. Suficiența este eminamente totalitară, pe lîngă faptul că nu lasă loc mișcării ascendente, singura mișcare pe

care o îngăduie fiind învîrtirea în cerc. Jucătorul suficient nu privește nici înainte, nici înapoi, nu folosește intuiția chiar dacă ar avea-o. Și nici nu se dedă analizei retrospective, nu trage adică nici o concluzie din desfășurarea unei partide, comportîndu-se de fiecare dată la fel, ceea ce pentru un joc a cărui esență este diversitatea situațiilor pare de-a dreptul catastrofal. Prin excelență mostră de inadecvare, aroganța în ipostaza de suficiență reduce în chip absurd posibilitățile de angajare a contractului licitat la o strategie unică, inflexibilă și agresivă, care, proclamată și exersată sistematic, devine, grație efectelor rele la care conduce în practica jocului, pură demagogie. Nu există, din păcate, un mod sigur de testare a înclinațiilor spre suficiență care să îm-

piedice așezarea unui astfel de jucător la masa de joc și, mai ales, într-o competiție de anvergură. Suficiența se deconspiră numai în timpul jocului, deci după ce a apucat să fie „eficientă”, iar uneori cel în care se cuibărește nu prezintă, în prealabil, nici un simptom, de aceea „boala” e foarte greu de depistat înainte de a da rezultatele știute. Odată însă acestea produse, totul este în plină lumină și ceea ce mai rămîne de făcut e ca jucătorii aflați în competiție, și mai cu seamă echipierii celui în cauză, să găsească formule de a-l face să renunțe. Nu-i ușor, ce-i drept, pentru că o astfel de aroganță nu poate fi cînvînsă prin mijloace ca să zic așa democratice. Și atunci?!

Laurențiu Ulici